

Öva och ta ställning

En utvärdering av arbetet med skolvalen 2014

Öva och ta ställning

En utvärdering av arbetet med skolvalen 2014

Innehåll

Förord	3
Utvärderingens syfte och genomförande	4
Utgångspunkter för arbetet med skolval och utvärderingen	4
Utvärderingens genomförande.....	5
Arbetet med utgångspunkterna för skolval samt genomförande i praktiken.....	8
Skolvalets räckvidd	13
Skolvalets räckvidd har ökat	13
Skolval inför Europaparlamentsvalet – färre anmälda och lägre valdeltagande..	14
Elevsammansättning på gymnasieskolor som deltagit i Skolval2014	16
Elevers röster om skolvalets betydelse.....	22
Aktiviteter kring skolvalet.....	30
Mångfald av aktiviteter och interaktivitet uppskattas	30
Stödmaterial till lärare får höga betyg	33
Skolval i Sverige – vad ska det vara och vem ska göra vad?.....	35
Skolvalets organisation i Sverige	35
Skolval i Norge	37
Huvudsakliga slutsatser och förslag på utvecklingsområden.....	39
Utvärderingens förslag	40
Referenser	42
Elektroniska källor	42
Övriga referenser.....	42
Bilaga 1: Bakgrund kunskap och forskning med anknytning till skolval	43
Bilaga 2: Utvärdering.....	47
Bilaga 3: Enkät	56

Förord

I denna rapport utvärderas arbetet med det regeringsuppdrag Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har haft att genomföra skolvalen 2014.

I utvärderingens intervjustudie får elever själva berätta om hur de har upplevt skolval. Även lärare, politiska ungdomsförbund, ungdomsorganisationer och andra som tagit del av, och arrangerat, skolval ger sin syn på skolvalen 2014. En analys görs av om elevsammansättning har betydelse för gymnasieskolors deltagande i skolval. Ny kunskap om skolvalets effekter presenteras som en bilaga till utvärderingen och i bilaga finns även en sammanfattning av relevant forskning som anknyter till skolval.

Utvärderingen är framåtsyftande. Mot bakgrund av utvärderingens resultat ges följande förslag på utvecklingsområden för det fortsatta arbetet med skolval:

- Ge tid till utveckling och långsiktigt arbete. Regeringen föreslås överväga ett mer långsiktigt regeringsuppdrag att ansvara för skolval
- Tillgängliggör och öka räckvidden. Ge lika förutsättningar att delta i skolval genom att rikta verksamhet mot elever och skolor som deltar i lägre utsträckning
- Stärk resultatets betydelse. För att ge ungas röster större utrymme föreslås att insatser görs för att stärka betydelsen av skolvalens valresultat
- Fortsätt utveckla kvaliteten i aktiviteter inför skolval. Arbeta med att främja politiska samtal och metoder som ger utrymme för interaktivitet bör utvecklas
- Fortsätt arbetet med att stödja lärare. Ett långsiktigt arbete med att utveckla skolval bör även innebära att kontinuerligt stödja lärare i arbetet med politik och demokrati i skolan
- Initiera dialog om skolvalets utveckling. Flera aktörer har tankar om hur skolval kan utvecklas, en dialog bör initieras om skolvalens framtida organisation och utförande

Utvärderingen har genomförts av Linnéa Björnham vid avdelningen för utveckling och analys på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Uppdraget har varit att utvärderingen ska utföras självständigt och fristående från myndighetens uppdrag att genomföra skolval. Utvärderaren har själv ansvarat för helheten, merparten av genomförandet och utvärderingens inriktning.

Vi vill framföra ett tack till alla som bidragit till rapporten. Tack till elever och lärare som i webenkäten har berättat om skolvalsarrangemangen på sina skolor samt de organisationer som har bidragit med sina tankar.

Ett särskilt tack riktas till elever och lärare på Angereds gymnasium samt riksgymnasium, Kaplanskolan, Paulinska skolan och Sjumilaskolan för att vi fick besöka er och ta del av era kloka tankar. Även elever och lärare på Prästängsskolan vill vi ge ett särskilt tack för att, med stor entusiasm, ha förberett ett besök som vi dessvärre var tvungna att ställa in.

Eva Theisz, vikarierande generaldirektör,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Utvärderingens syfte och genomförande

I denna utvärdering står arbetet med skolvalen 2014 i centrum. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (tidigare Ungdomsstyrelsen) har haft ansvar för att skolval (i dess nuvarande form) utförs sedan 2002. Den främsta nyheten 2014 är att skolval även hölls inför Europaparlamentsvalet.

Utvärderingen fokuserar på det uppdrag som myndigheten har fått av regeringen och de utgångspunkter som myndigheten själv har haft med arbetet. Ett viktigt syfte med utvärderingen är också att identifiera och ge förslag på utvecklingsområden inför eventuellt kommande skolval.

Som bilaga till utvärderingen sammanfattas relevant tidigare kunskap och forskning som har anknytning till skolval och skolvalets syften.

Utvärderingen bidrar också med ny kunskap om skolvalets effekter. I de data som forskningsprogrammet Youth & Society vid Örebro universitet har tagit fram finns en unik möjlighet att analysera skolvalets betydelse i relation till de processer som formar ungas politiska intresse. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har därför gett i uppdrag till forskare vid programmet att göra en analys av skolval. Artikeln, som gör en analys av skolvalets effekter 2010, finns som bilaga till utvärderingen (se bilaga 2, *En utvärdering av skolval 2010*).

I utvärderingen görs även vissa jämförelser mot grannlandet Norge, som har en lång tradition av skolval, när det gäller hur skolvalet organiseras.

Utgångspunkter för arbetet med skolval och utvärderingen

I utvärderingen är det framförallt hur Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har levt upp till regeringsuppdraget samt sina egna initiala utgångspunkter för arbetet med skolval som utvärderas. I regeringsuppdraget står att arbetet med skolval 2014 ska bygga vidare på tidigare erfarenheter. Enligt regeringen ger skolval en konkret upplevelse av röstningsförfarandet och är ett tillfälle för skolor att diskutera demokratins system och principer. Regeringen menar att detta kan påverka ungas benägenhet att rösta i framtiden (Justitiedepartementet 2013a).

Myndigheten har utöver uppdraget från regeringen initialt haft tre utgångspunkter för arbetet med skolval:

- Så många elever som möjligt ska delta i skolvalen. Särskilt fokus på skolor i utsatta områden
- Öka elevers kunskap om demokrati och möjlighet att delta i politiska processer
- Stimulera till samtal om politik i skolan

I utförandet av uppdraget om skolval har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor valt att samarbeta med organisationer från det civila samhället. En samarbetsorganisation sammansatt av Sveriges Elevkårer, Sveriges elevråd samt Europeiska ungdomsparlamentet Sverige har haft i uppdrag att utföra arbetet med skolvalets administration, spridning och stöd till arrangörer på skolor. Projektet har haft namnet *Skolval2014*.

Sveriges elevråd – SVEA samt föreningen Sverok har tilldelats medel för att ta fram och sprida rollspel som kan användas i samband med skolval. Projektet har haft namnet *Det levande valet*.

Begrepp

I den fortsatta texten används benämningen projektet *Skolval2014* samt projektet *Det levande valet* när det refereras uttryckligen till arbete som utförts av dessa projekt. När texten refererar specifikt till arbete som utförts av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor tydliggörs detta. De tre ovanstående aktörerna har i samarbete utfört arbetet med regeringsuppdraget gällande skolval 2014. På skolorna har skolval *arrangerats*. På skolor som har arrangerat skolval finns *ansvariga elever och/eller lärare*.

För en utförligare beskrivning av de olika aktörerna inom ramen för arbetet med skolval under 2014 så hänvisas till slutrapporten från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015).

Utvärderingens genomförande

I genomförandet av utvärderingen har material och erfarenheter från skolvalen 2014 samlats in från flera källor, med olika metoder. Skolvalsarbetet berör många aktörer och därför har det varit viktigt att ta del av många olika erfarenheter av skolvalen. I utvärderingens olika kapitel används material från de olika källorna för att, i de fall det är möjligt, bedöma om arbetet för skolval har levt upp till uppdrag och utgångspunkter.

Intervjuer med projektledare

Intervjuer med projektledarna på myndigheten samt de två projekt som har arbetat med regeringsuppdraget om skolval har genomförts för att ta reda på hur de arbetat med, och tolkat, de utgångspunkter som satts upp för skolval. Även tankar om utvecklingsområden för skolval har varit ett viktigt syfte med intervjuerna. Två intervjuer har skett med projektledaren för Skolval2014 och två intervjuer med projektledarna från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Den första intervjun efter att skolval inför Europaparlamentsvalet var avslutat och den andra efter att skolval inför riksdagsvalet var avslutat. En intervju har genomförts med projektledaren för *Det levande valet*.

Analys av elevsammansättning på anmälda gymnasieskolor

En del av utvärderingen är en analys av elevsammansättningen på de gymnasieskolor som anmält sig till de två skolvalen. Analysen har möjliggjorts genom att synkronisera data från Statistiska centralbyråns (SCB) skolenhetsregister samt elevstatistik med det register som finns på anmälda skolor. Statistiken från SCB är baserad på skolenheter medan de anmälda skolorna själva definierar hur de avgränsar den skola som anmäls.

Synkroniseringen har därför skett via en sammantagen bedömning av om ett antal skolenheter är att betrakta som en skola. Bedömningen baserar sig framförallt på skolenhetens namn och adressuppgifter. I de fall det har funnits en osäkerhet avseende hur många skolenheter en skola omfattas av och osäkerhet i gränsdragning mellan skola och skolenhet så har dessa skolenheter tagits bort ur materialet. Vid beställning och bearbetning av statistik från SCB har samråd skett med Skolverkets statistikenhet. Den behandling som skett av statistiken innebär att det, trots åtgärder för att kvalitetssäkra, kan finnas felkällor. Statistiken ska därför tolkas med viss försiktighet.

Fokusgrupper med elever och intervjuer med lärare

För att kunna ta del av hur elever kan uppfatta skolval så har sex fokusgruppsintervjuer med elever på fyra skolor genomförts. Totalt har 33 elever ingått i fokusgrupperna. Vid valet av skolor har hänsyn tagits till spridning avseende elever i årskurs sju till nio respektive gymnasieskolan, spridning avseende elever i studieförberedande respektive yrkesförberedande program samt geografisk spridning.

Urvalet av elever som deltar i fokusgrupperna har skett av lärare. Önskemålet från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har varit en grupp som är blandad i olika bemärkelser: blandning av intresse för ämnet, blandning av årskurser, könsblandade grupper samt att på gymnasieskolor träffa elever från både studieförberedande och yrkesförberedande program. Önskemål har också varit att i första hand träffa elever som inte själva deltog i arrangörgruppen för skolval. En av grupperna har enbart bestått av elever som arrangerade skolval på sin skola.

Vid intervjuerna har två personer från myndigheten deltagit, lärare har inte varit närvarande. Intervjuer med den ansvariga läraren har skett separat.

När citat från intervjuerna används har viss anpassning skett till skriftligt språk och alla uppgifter om ort och skolans namn har anonymiserats. Namnen i citaten är fiktiva.

Enkät till ansvariga elever och lärare samt lärare i särskolan

Alla elever och lärare som har registrerats som ansvariga för att arrangera skolval på sin skola har haft möjlighet att svara på en utvärderingsenkät (se bilaga 3). Att få reda på mer om vad som har gjorts på skolorna i samband med skolval, hur arrangemangen har fungerat och ta del av synpunkter på stöd och material har varit enkätens huvudsakliga syften.

En webbenkät skickades till de ansvariga för skolval inför Europaparlamentsvalet i slutet av oktober och till ansvariga för skolval inför riksdagsvalet i början av november. Svarefrekvensen varierar i de olika grupperna. I enkäten till de ansvariga för skolval inför Europaparlamentsvalet har 26 procent av eleverna och 45 procent av lärarna svarat. Av de ansvariga för skolval i samband med riksdagsvalet har 31 procent av eleverna och 58 procent av lärarna svarat. På grund av den låga svarsfrekvensen tolkas resultaten med försiktighet, exempelvis presenteras inga tabeller eller procentsatser avseende enkäten.

För att få ta del av erfarenheter av skolvalet inom särskolan och om skolval kan göras mer tillgängligt för särskolans elever gjordes en riktad enkät till lärare inom särskolan som spreds via Myndigheten för tillgängliga medier (tidigare Centrum för lättläst). Denna enkät gav få svar och refereras endast till i något enstaka fall.

Fokusgrupper med partipolitiska ungdomsförbund samt med företrädare för ungdomsorganisationer

De politiska ungdomsförbunden arbetar mycket mot skolor i sin verksamhet, framförallt under valrörelser. För att ta del av ungdomsförbundens erfarenheter av skolval och vad som, ur deras synvinkel, kan förbättras genomfördes en fokusgruppsintervju med företrädare för de politiska ungdomsförbunden i december. Inbjudan skickades till de ungdomsförbund vars moderpartier har mandat i riksdagen samt de som hade mandat i Europaparlamentet mandatperioden 2009-2014 och efter Europaparlamentsvalet 2014. De som deltog på fokusgruppen var: Ung vänster, Liberala ungdomsförbundet, Socialdemokratiska ungdomsförbundet samt Kristdemokratisk ungdom. Centrerna ungdomsförbund fick förhinder men skickade in reflektioner via e-post.

För att ta del av erfarenheter av skolval och tankar kring utvecklingsområden för skolval bjöds ungdomsorganisationer som har engagerat sig i skolval in till en fokusgruppsintervju. De organisationer som bjöds in var: Centrum mot rasism, Europeiska ungdomsparlamentet, LSU – Sveriges ungdomsorganisationer, Rädda barnens ungdomsförbund, Sveriges elevråd – SVEA, Sveriges Elevkårer, Sveriges elevråd samt Sverok.

De organisationer som deltog var: Sveriges Elevkårer, Sveriges elevråd, Rädda barnens ungdomsförbund samt LSU.

Arbetet med utgångspunkterna för skolval samt genomförande i praktiken

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har haft som utgångspunkter att skolvalet ska nå så många elever som möjligt och att fokus ska ligga särskilt på skolor i utsatta områden, att elever ska få ökad kunskap om demokrati och möjlighet att delta i demokratiska processer samt att genom skolval stimulera till politiska samtal i skolan.¹ Myndigheten använde de tre utgångspunkterna när beslut fattades om vilka organisationer som skulle tilldelas medel att arbeta med skolval. I processen ombads de ansökande organisationerna att relatera sin ansökan till en eller flera av dessa utgångspunkter.

I detta kapitel redovisas hur projektledarna på myndigheten och projektledarna för de två projekten har arbetat med, och tolkat, dessa utgångspunkter.

I kapitlet redovisas även hur genomförandet har fungerat i praktiken samt erfarenheter att ta vidare inför kommande skolval.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Insatser för att öka skolvalets räckvidd

I samtal med projektledarna på myndigheten blir det tydligt att arbetet i praktiken inte specifikt inriktat sig mot skolor i utsatta områden. Snarare har myndigheten arbetat för att försöka öka skolvalets räckvidd i bemärkelsen att det ska komma skolor och elever till del som tidigare inte deltagit eller har deltagit i lägre grad. En insats som tydligt avsett att öka skolvalets räckvidd har varit att rikta sig specifikt gentemot sarskolan. För att få fler sarskolor att delta i skolval arrangerades tillsammans med Myndigheten för tillgängliga medier (tidigare Centrum för lättläst) och studieförbundet Vuxenskolan en särskild konferens, *Valår i sarskolan*.

Andra arbetssätt för att öka skolvalets räckvidd har varit en inkluderande inställning till att delta i skolval, att samarbeta med flera organisationer i utförandet samt att nyttja synergieffekter med annat arbete på myndigheten.

En inkluderande inställning har inneburit att olika typer av skolor, som inte är grundskolans årskurs sju till nio samt gymnasieskolor, har kunnat ta del av skolval. Exempelvis har folkhögskolor, komvux med flera som önskat kunnat ta del av allt material övriga arrangörer får ta del av. Resultaten för dessa skolor har dock inte räknats in i den nationella sammanställningen.

Att flera projekt har funnits inom skolvalets paraply har också varit ett sätt att öka räckvidden eftersom skolval sprids i fler nätverk av unga personer.

Myndigheten har i ett annat uppdrag haft ansvar för att fördela medel till projekt i syfte att öka valdeltagandet. Försök till synergieffekter har gjorts genom att sprida information om skolval till dessa projekt med avsikten att det ska nå skolor inom projektens närområde.

---

¹ Utsatta områden kan definieras på ett flertal olika sätt. Hur detta definieras i denna utvärdering redogörs för under rubriken *Skolor i utsatta områden har inte deltagit i högre grad 2014 än 2010*.

Vad gäller arbetet för att öka skolvalets räckvidd i de utförande projekten så har projektledarna på myndigheten uppfattningen att projektet Skolval2014 kommer att ringa alla skolor för att få in anmälningar till skolval. Eftersom det även innebär att ringa skolor i utsatta områden fanns inte anledning att styra ytterligare insatser mot dessa skolor. En avsikt med att bevilja medel för projektet Det levande valet var, enligt projektledarna på myndigheten, att rollspelen som kringaktivitet till skolval skulle nå elever som annars inte har ett stort intresse av politik. Förhoppningen var också att det nätverk som organisationerna bakom projektet Det levande valet har ska göra att skolval sprids till en ny krets av unga.

Insatser för att öka kunskap och stimulera till samtal

För att arbeta med dessa två utgångspunkter berättar projektledarna på myndigheten att myndigheten främst fokuserat på att stödja lärare. Stöd till elever som arrangerar skolval på sin skola har projektet Skolval2014 ansvarat för.

För att stödja lärare har myndigheten, genom ett särskilt uppdrag från regeringen, tagit fram ett stödmaterial för det löpande arbetet med politik och närvaro av politiska företrädare i skolan, *Prata politik – ett metodmaterial om demokratiska samtal i skolan* (Justitiedepartementet 2013c). För stöd till lärare i samband med skolval har myndigheten tagit fram magasinen *Valår i klassrummet* som har producerats i tre olika nummer. Det första och andra numret syftar till att sprida tips och idéer kring hur undervisning kan bedrivas inför de respektive valen, det tredje numret syftar till att ge inspiration för lärare att fortsätta stimulera till engagemang och intresse för samhällsfrågor efter valet.

I utvärderingen av skolval 2010 rekommenderades att de pedagogiska material som skickas ut till lärare bör utvecklas och förbättras (Ungdomsstyrelsen 2011). Ett sådant utvecklingsarbete har skett. Framtagande av materialet *Valår i klassrummet* har skett tillsammans med en konsult som är mediepedagog och som har bakgrund som lärare i samhällskunskap. Konsulten har bland annat varit redaktör för magasinen och utgått från målgruppen lärares behov i arbetet med att ta fram materialet. Till skillnad från tidigare år har materialet 2014 haft större ambition att inte bara förmedla olika tips på material som kan användas utan i högre utsträckning gett vägledning om hur materialet kan användas. Arbetet har skett i samarbete med Utbildningsradion (UR), vilket även inneburit att UR:s nätverk av skolor har kunnat ge återkoppling på materialet och hur det fungerar.

Projektet Skolval2014

Fokus på att få många anmälda skolor

Skolval2014 har, enligt dess projektledare, främst arbetat med att få så många skolor som möjligt att anmäla sig till skolval utan att göra insatser mot specifika skolor. Dock har projektet gjort särskilt material som skickats till särskolor samt gjort en del riktade insatser för att få en bred geografisk spridning på de anmälda skolorna.

Spridning av projektet har skett genom olika insatser: en informationsturné genomfördes under våren 2014 för att inspirera till att delta i skolval, material har skickats till alla skolor och möjligheten att anmäla sig till skolval har spridits inom olika nätverk. Projektets informatörer har utöver informationsturnén arbetat med att ringa skolor för att få dem att vilja anmäla sig. Arbetet med att ringa skolor har framförallt riktat in sig på län som har en låg anmälningsfrekvens och skolor som ligger inom eller

nära någon av de orter där informationsturnén skulle göra ett stopp. Projektet har inte haft möjlighet att ringa till alla skolor och inte valt att fokusera på skolor i utsatta områden.

En ambition från projektet var inledningsvis att försöka göra materialet inom projektet så tillgängligt som möjligt, detta främst för att tilltala elever som annars inte deltar i samma utsträckning i skolval eller politiska aktiviteter. Detta förhindrades enligt projektledaren av den tidsram som projektet har haft. Materialet fick istället tas fram med tidigare års skolvalsmaterial som utgångspunkt utan möjlighet att i större utsträckning problematisera om det hade kunnat göras bättre och mer tillgängligt.

Kringaktiviteter för att öka kunskap och stimulera till politiska samtal
För att skolval ska leda till ökad kunskap om demokrati och möjlighet att delta i demokratiska processer samt att stimulera till politiska samtal i skolan har Skolval2014 fokuserat på att inspirera till kringaktiviteter inför skolval. Utgångspunkten har varit att det är kringaktiviteter, snarare än själva valet, som ger stimulans till diskussioner och ökad kunskap.

För att uppmuntra att det genomförs kringaktiviteter så har alla skolor som anmält sig till Skolval2014 blivit tillsända ett så kallat *startpaket*. I startpaketet ligger tonvikten på att stimulera till kreativitet vad gäller kringaktiviteter. Även projektets informationsturné syftade i hög utsträckning till att skapa inspiration till kringaktiviteter.

Projektet Det levande valet

Det levande valet har tagit fram två stycken rollspel som kan genomföras som kringaktiviteter inför skolvalet, av eleverna själva eller i undervisningen. Syftet har varit att öka kunskapen om demokratiska processer och stimulera till politiska samtal, men även att kunna erbjuda en aktivitet som är inkluderande och tilltalar personer som inte sedan tidigare har intresse för politik och samhällsfrågor.

Resurserna i projektet har, enligt projektledaren, framförallt lagts på att göra ett spel som är användbart på alla skolor och som kan fånga en bred krets av elever. Det har inte lagts särskilda resurser på att identifiera en specifik målgrupp som spelen ska marknadsföras mot, förhoppningen har varit att en generell spridning av spelen mot skolor som arrangerar skolval även innebär att spelen används av elever som tidigare inte har ett större intresse för politik och samhällsfrågor.

Svårt att bedöma rollspelens spridning och användning

Det levande valet har enbart använts av ett fåtal av de som svarat på enkäten till ansvariga lärare och elever. I gruppen lärare som svarat för skolval inför riksdagsvalet är det cirka 3 på 100 av de svarande som uppger att de använt något av spelen. Det indikerar en begränsad spridning bland de skolor som deltagit i skolval, med förbehåll för enkätens låga svarsfrekvens.

I utvärderingens material finns inte underlag för att göra någon bedömning av hur väl rollspelen fungerat i de grupper där de används.

En skola där rollspelet använts under ledning av en spelledare från projektet ingår i intervjustudien. Eleverna som deltog i rollspelet hade vid intervjun svårt att dra sig till minnes hur spelet varit. Efter en stund minns de framförallt att de själva upplevde att spelet hade varit för styrt – de uppfattade att det redan var färdigt vad det parti de skulle iscensätta tyckte och att det gav för litet utrymme för dem att själva sätta gränserna.

I slutrapporten från projektet Det levande valet refereras till omdömen från elever som är mycket positiva till spelen (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga). Spelen verkar med andra ord ha uppfattats olika i olika grupper och säkerligen skiljer det sig även mellan olika elever.

Genomförandet i praktiken har fungerat väl

Det material som utvärderingen har tagit till sig tyder på att genomförandet av skolval i praktiken, det vill säga arrangemangen på skolorna, har fungerat väl. Den information som har kommit från projektet Skolval2014 får höga betyg i utvärderingsenkäten till de ansvariga, det har upplevts som lätt att arrangera skolval och instruktionerna har varit tydliga. De allra flesta av de som svarat på utvärderingsenkäten och de arrangörer som deltagit i intervjuer är nöjda med arrangemanget på sin skola.

Nedan redogörs för sådant som framkommit till utvärderingen där det finns synpunkter och förslag på utvecklingsområden.

Material som saknats och brister i tillgängligheten

I de fall som det har saknats material eller information så har det berott på missar i distributionen, oklarheter kring vilka valsedlar som skickas ut eller annat material som skolorna har önskemål om att det skulle finnas. Det påtalas också brister i materialets tillgänglighet.

Vad gäller missar i distributionen har det exempelvis varit valsedlar från ett parti, valkuvert eller affischer som har saknats. Några har fått leveranserna sent. Det är relativt få som uppger att de har haft dessa problem, inget i svaren på utvärderingsenkäten tyder på att det skett systematiska missar.

En del uttrycker önskemål om valsedlar till fler partier eller att det varit svårt att förstå varför vissa valsedlar inte har funnits med. Detta har varit ett återkommande kommunikationsproblem för skolvalsprojektet tidigare år, vilka valsedlar som skickas ut och inte. 2010 års utvärdering av skolval rekommenderade att det bör avgöras tidigt enligt vilken princip valsedlar skickas ut (Ungdomsstyrelsen 2011). För skolvalen 2014 har principen varit densamma som för valmyndigheten, det vill säga att valsedlar för partier som erhöll en procent eller mer av rösterna i något av de två föregående valen får sina tryckta valsedlar utskickade till vallokalerna. I kommande skolval bör kommunikationen gällande valsedlar ytterligare förstärkas.

Önskemål på material som inte har funnits med i val- respektive startpaket men som skulle vara bra i framtida skolval är någon form av skärm för valbåsen, detta har dock flera skolor löst på annat sätt. Ett annat önskemål är att gatupratare, eller liknande, tas fram som komplement till affischer. Affischering på skolor är ofta föremål för regler som gör att affischer inte alltid kan sättas upp på alla ställen som önskas.

Material som är tillgängligt för elever med olika funktionsnedsättningar har saknats. Lärare från särskolan påpekar att valsedlarna inte går att skilja åt för den som inte kan läsa, det skulle underlätta med partisymboler på valsedlarna för att öka tillgängligheten och minska risken för att läsa fel. Eftersom valsedlarna är desamma som i ordinarie val kräver dock detta att valmyndigheten förändrar utformningen av valsedlar generellt.

En ytterligare synpunkt är att information till särskolan borde ha skickats även vid skolval inför Europaparlamentsvalet, inte bara vid skolval inför riksdagsvalet.

Problem med inrapportering av resultat

Vissa problem har uppstått i samband med att resultatet rapporterades in i databasen för sammanställningen av resultat vid skolval inför Europaparlamentsvalet. Att det har funnits problem med detta berättar även projektledaren för Skolval2014. Det är förhållandvis få av de som besvarat utvärderingsenkäten som påtalar detta, förhoppningsvis indikerar det också att det enbart var ett fåtal skolor som drabbades. Tid för feltestning och möjlighet till snabba åtgärder när det gäller den tekniska plattformen är dock något som är bra att tänka på vid framtida skolval.

Distribution av valedlar försvårar budgetering

En förändring i det praktiska genomförandet jämfört med 2010 är att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor även bar kostnaden för distributionen av valedlar till skolorna. Detta har tidigare varit del av Valmyndighetens anslag under valår. Kostnaden för distribution har inneburit svårigheter att beräkna kostnader, enligt projektledarna från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Kostnaden för distributionen av valpaket till skolorna är beroende av antalet anmälda skolor och hur många det är vet man först i projektets slutfas. Även om uppdraget hade medel särskilt avsatta för distribution har det funnits risk för att kostnaderna blir högre än beräknat. Osäkerheten har gjort att övriga verksamhetsmedel har reserverats för att täcka eventuellt högre kostnader, vilket bedömts vara ett bättre alternativ än att sätta ett maxtak på hur många skolor som kan delta. Projektledarna på myndigheten menar att det hade varit att föredra att Valmyndigheten ansvarade för hela kedjan av distribution av valpaket till skolorna. Ett möjligt alternativ är också att medel för uppdraget utformas så att distributionskostnaderna täcks oavsett antal deltagande skolor.

Välfungerande samarbeten

De samlade projekten och aktiviteterna kring skolvalet involverar ett flertal aktörer. Vid tidigare utvärderingar har det påtalats vissa svårigheter att få samarbetet att fungera bra, därför har samarbetet mellan aktörerna varit en fråga som har lyfts i intervjuer med de olika projektledarna.

Enligt projektledarna på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördes det tidigt diskussioner om de olika rollerna inom arbetet med skolval och hur det skulle fungera. Detta har underlättat för samarbetet när väl projektet har varit igång och samarbetet under projekttiden har fungerat väl.

Även projektledarna för Skolval2014 och Det levande valet är överlag positiva till samarbetet med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Projektledaren för Skolval2014 menar dock, att även om samarbetet fungerat bra, så finns det delar av utförandet som skulle varit effektivare om detta hade skötts direkt av den utförande organisationen, utan att myndigheten är mellanhand – exempelvis tillhandahållande av teknisk plattform och distribution av material. Denna synpunkt från projektledaren för Skolval2014 anknyter till det som diskuteras under rubriken *Skolval i Sverige – vad ska det vara och vem ska göra vad?*

Skolvalets räckvidd

Detta kapitel fokuserar på räckvidden för skolvalen 2014, det vill säga hur många skolor och elever samt vilka skolor och elever som har deltagit i skolval.

Första delen av kapitlet handlar om hur skolval inför riksdagsvalet 2014 har fallit ut jämfört med skolval 2010. En jämförelse med skolval 2010 görs av antalet anmälda skolor, antal elever som har deltagit samt valdeltagande för att se om räckvidden har ökat.

Skolval inför Europaparlamentsvalet genomfördes för första gången 2014 och en redogörelse görs för hur många skolor och elever som tagit del av detta skolval samt för valdeltagandet. Därefter redogörs för möjliga förklaringar som framkommit i utvärderingen till varför antalet anmälda skolor är lägre i detta skolval än skolval inför riksdagsval.

Skolvalets räckvidd analyseras även genom att se till elevsammansättningen på de gymnasieskolor som har varit anmälda till skolval. Detta för att se om andelen elever på olika gymnasieprogram samt andelen elever med olika socioekonomisk bakgrund tar del av skolval i samma utsträckning samt om elevsammansättningen verkar ha betydelse för valdeltagande där skolval genomförs.

Även kön skulle vara en relevant variabel att ta hänsyn till i detta kapitelns analys, dock har det inte varit möjligt att göra med den statistisk som varit tillgänglig. Uppgifter om valdeltagande som rapporterats in av skolorna är inte könsuppdelad. Den statistik som har beställts från SCB innehåller uppgifter om kön men redovisningsgrupperna är i många fall så små att uppgifterna har belagts med sekretess. Efter en kontroll visade det sig att det är så många fall av sekretessbelagda uppgifter att resultatet skulle bli felvisande om det användes.²

En initial utgångspunkt för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har varit att särskilt fokus särskilt ska ligga på skolor i utsatta områden. För att se i vilken mån detta har fått genomslag redogörs för om grundskolor som är belägna inom utsatta områden har deltagit i skolval.

Skolvalets räckvidd har ökat

När skolval inför riksdagsvalet 2014 jämförs med skolval 2010 är det tydligt att räckvidden för skolvalet har ökat, såväl antalet anmälda skolor som antal elever som omfattas är fler än tidigare. De siffror på deltagandet i skolval som lyfts fram här är de som tillhör målgruppen grundskolor med elever i årskurs sju till nio samt gymnasieskolor. Som tidigare har nämnts så har andra skolor haft möjlighet att delta men omfattas inte av den nationella sammanställningen och därför inte heller av denna redogörelse.

---

² Viss analys av betydelsen av kön i förhållande till skolval gör dock Abdelzadeh & Dahl i sin artikel om skolval 2010. Se bilaga *En utvärdering av skolval 2010*.

Tabell 3.1 Antal deltagande skolor och elever vid skolval inför riksdagsvalet 2010 samt 2014. Skillnad mellan 2010 och 2014 i procent

	Skolval 2010	Skolval 2014 (Riksdag)	Skillnad i procent
Totalt antal godkänt inrapporterade skolor	1 383	1 629	+17,8
Totalt antal godkänt inrapporterade elever	439 674	465 960	+6,0
Totalt antal giltigt röstande elever	308 200	335 192	+8,8

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga 1.

Tabell 3.1 visar hur många skolor och elever som har deltagit i skolval inför riksdagen och i kolumnen med den procentuella skillnaden från 2010 syns att det på samtliga punkter har skett en ökning. De godkänt inrapporterade skolorna, det vill säga skolor som har deltagit och rapporterat in ett godkänt resultat, har ökat med 17,8 procent. Det är att betrakta som ett mycket gott resultat.

Antalet godkänt inrapporterade elever, det vill säga antalet elever som har haft möjlighet att rösta i skolval, har ökat med 6 procent och antalet röstande elever på skolor med godkänt resultat har ökat med nästan 9 procent. Att ökningen av antalet skolor som deltar är högre än ökningen av elever har sannolikt sin förklaring i att fler mindre skolor har deltagit.

Även valdeltagandet har ökat något.³ Vid 2010 års skolval röstade 76,2 procent av de elever som hade möjlighet, i skolval inför riksdagen 2014 var valdeltagandet 77,5 procent.

I relation till det totala antalet elever i grundskolans årskurs sju till nio samt gymnasiet har det skett en markant ökning från förra skolvalet. Skolvalet inför riksdagsvalet 2010 omfattades cirka 63,8 procent av det totala elevantalet av skolval, 2014 omfattades 74,9 procent (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga 1).

Skolval inför riksdagsvalet 2014 har med andra ord lyckats med ambitionen att öka räckvidden för skolval och nå fler skolor och elever än tidigare.

Skolval inför Europaparlamentsvalet – färre anmälda och lägre valdeltagande

I skolval inför Europaparlamentsvalet deltog betydligt färre skolor än i skolval inför riksdagsvalet. I förhållande till det totala antalet elever i årskurs sju till nio samt gymnasieskolan omfattades enbart 15,8 procent av eleverna, jämfört med de 74,9 procent som omfattades av skolval inför riksdagsvalet. Skolval inför Europaparlamentsvalet hade även ett lägre valdeltagande. Färre än hälften, 45,8 procent, av de elever som hade möjligheten valde att rösta.

³ Mättet på valdeltagande är andelen elever på de skolor som har genomfört ett godkänt skolval som har röstat. Uppgiften baserar sig på skolornas egna inrapporterade uppgifter

Tabell 3.2 Antal deltagande skolor och elever, skolval inför Europaparlamentsvalet 2014.

Skolval inför Europaparlamentsvalet	2014
Totalt antal godkänt inrapporterade skolor	234
Totalt antal godkänt inrapporterade elever	97 856
Totalt antal giltigt röstande elever	40 807

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga 1.

Varför färre anmälda till skolval inför Europaparlamentsvalet?

I arbetet med utvärderingen har det varit angeläget att ta reda på tänkbara förklaringar till det lägre antalet anmälda skolor. Frågor om detta har därför ställts till såväl ansvariga elever och lärare som projektledaren för Skolval2014. De viktigaste förklaringarna till att så få skolor valde att anmäla sig till skolval inför Europaparlamentsvalet verkar vara brist på tid och brist på engagemang. Däremot kan mycket väl skolval inför Europaparlamentsvalet ha bidragit till att skolval inför riksdagen fick fler anmälda skolor än tidigare.

Brist på tid

Enligt projektledaren för projektet Skolval2014 kom regeringsuppdraget om att skolval ska genomföras och beslutet om vilka organisationer som skulle utföra projektet alldeles för sent. I praktiken innebar det att skolorna fick information om möjlighet att anmäla sig först när vårterminen redan hade börjat. Om skolorna ska ha tid att planera behöver informationen vara skolorna tillhanda redan i mitten eller slutet terminen innan. Detta bekräftas även i intervjuer med lärare.

Även i utvärderingsenkäten till ansvariga lärare och elever uppges att brist på tid var en viktig anledning till att inte anmäla sig till skolval inför Europaparlamentsvalet. Information om möjligheten att delta kom för sent för att hinna planera och den period som skolvalet skedde sammanfaller med flera nationella prov och aktiviteter i samband med terminsavslutningen. På en del skolor har bedömningen varit att det blir för mycket att arrangera två olika val med kort mellanrum, det tar för mycket tid i anspråk och då har prioritet lagts på skolval i samband med riksdagsval.

Brist på engagemang och förväntningar på bristande engagemang

Brist på engagemang är en ytterligare viktig förklaring till att inte delta i skolval inför Europaparlamentsvalet. Flera ansvariga elever, på skolor som inte deltog i skolval inför Europaparlamentsvalet, menar att lärarna inte trodde att eleverna hade intresse eller kunskap för att genomföra valet och att skolan därför inte anmäldes. Denna förklaring uppges även av lärare, som också menar att de inte hade haft möjlighet att ge eleverna tillräcklig förberedelse för att delta i ett skolval om Europaparlamentet.

Det verkar även som att det i många fall har krävts mer initiativ och ansvarstagande från eleverna och att lärarna inte har varit lika pådrivande för att skolval ska arrangeras inför Europaparlamentsvalet jämfört med skolval inför riksdagsvalet. Att lärare frågar elever om de vill ta ansvar för att arrangera skolval på skolan är, enligt utvärderingsenkäten, mindre vanligt vid skolvalet inför Europaparlamentsvalet än inför riksdagsvalet.

Även i en av intervjuerna med lärare bekräftas bilden att det krävs mer engagemang och kunskap för att arrangera skolval inför Europaparlamentsvalet. En lärare berättar att det till exempel är svårare att få andra lärare än samhällskunskapslärarna att ta del i förberedelserna inför Europaparlamentsval än riksdagsval. Läraren menar också att det även för honom själv känns mer relevant och mer nära att arbeta med riksdagsvalet.

Högre krav på elevansvar vid anmälan till skolval inför Europaparlamentsvalet

Det var även högre krav från projektet Skolval2014 på att det skulle vara en elev som i första hand stod som ansvarig för att arrangera skolval för att få anmälan godkänd, uppger projektledaren. Syftet med detta krav har varit att projektets utgångspunkt är att skolval ska arrangeras av elever och för elever. Detta kan, enligt projektledaren, ha lett till att en del skolor inte anmälde sig. Detta har även gällt för skolval i samband med riksdagsvalet men då har projektet varit något mindre hårda i sin tillämpning, framförallt av praktiska skäl – i samband med riksdagsvalet var anmälningstrycket så stort att det inte var möjligt att upprätthålla principen till fullo.

Skolval inför Europaparlamentsvalet kan ha lockat anmälningar till skolval inför riksdagsvalet

I slutrapporten för Skolval2014 visas att skolorna anmälde sig tidigare till skolval inför riksdagsvalet 2014 än 2010 (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga 1). En möjlig förklaring framkommer i intervju med en lärare. Läraren menar att information om skolval inför Europaparlamentsvalet inte innebar att skolan anmälde sig till skolval inför Europaparlamentsval, men däremot blev gott om tid att planera för skolval inför riksdagsval. Skolval inför Europaparlamentsvalet hade betydligt färre anmälningar men kan alltså ha bidragit till det ökade antalet anmälningar till skolval inför riksdagsvalet.

Elevsammansättning på gymnasieskolor som deltagit i Skolval2014

Såväl i utvärderingen av arbetet med skolval 2006 som i den analys av skolvalet som görs av forskarna Abdelzadeh och Dahl samt i relation till tidigare forskning om skolans uppdrag att förbereda elever för ett aktivt medborgarskap diskuteras att det finns stora skillnader när det gäller gymnasieskolans studieförberedande och yrkesförberedande program. Den tidigare forskningen visar också att skolan har svårt att utjämna socioekonomiska skillnader (se bilaga 1 *Bakgrund: kunskap och forskning med anknytning till skolval* samt bilaga 2 *En utvärdering av skolval 2010*).

I följande avsnitt görs en analys av anmälan till skolval samt valdeltagande i skolval när det gäller gymnasieskolor med olika elevsammansättning. Två olika mått används på elevsammansättning. Det ena måttet utgår från hur stor andel av en skolas elever som går på yrkesförberedande- och introduktionsprogram.⁴ För att jämföra så har

---

⁴ En skola som har en hög andel elever på yrkes- och introduktionsprogram har en låg andel elever på studieförberedande program och vice versa, därför skrivs inget om andelen elever på studieförberedande program ut i analysen. De yrkesförberedande programmen är utbildningar som förbereder eleverna för olika yrken direkt efter slutförd gymnasieutbildning, programmen ger inte grundläggande behörighet till högskola. Introduktionsprogram är gymnasieprogram för den som ännu inte har uppnått behörighet eller tillräckliga betyg för att bli antagen till gymnasieutbildning. Studieförberedande program förbereder eleverna för fortsatta studier vid högskola, programmen ger grundläggande behörighet till högskola.

gymnasieskolorna delats in i två grupper baserat på medianvärdet för alla skolor. Den första gruppen är gymnasieskolor vars andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram är högre än median. Den andra gruppen är skolor där andelen elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram är lägre eller lika med median. I redovisningen nedan benämns grupperna som skolor med högre respektive lägre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram.

Det andra måttet relaterar till skolornas socioekonomiska sammansättning och avser hur stor andel av eleverna på en skola som har eftergymnasialt utbildade föräldrar. Även här har skolorna delats upp i två grupper baserat på medianvärdet för samtliga gymnasieskolors andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar. De två grupper av skolor som jämförs är skolor där andelen elever på skolan med eftergymnasialt utbildade föräldrar är lägre, vilket betyder att andelen är under eller lika med median, respektive högre, vilket betyder att andelen är över median.

Skolor med högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram anmäler sig i lägre grad till skolval

När jämförelsen görs mellan skolor som har en högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram och skolor som har en lägre andel elever på dessa program är mönstret tydligt för båda skolvalen 2014: skolor där det går många elever som utbildar sig på yrkesförberedande- och introduktionsprogram anmäler sig i lägre grad till skolval.

Tabell 3.3 Andel av gymnasieskolor med lägre eller högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram anmälda till skolval 2014. Procent

Andel av alla skolor i respektive grupp anmälda till	Andel elever yrkesförberedande- och introduktionsprogram	
	Lägre	Högre
Skolval inför Europaparlamentsvalet	28,2	11,2
Skolval inför Riksdagsvalet	74,0	43,8

Källa: Bearbetning av skolenhetsregister och elevuppgifter från Statistiska centralbyrån samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors register över anmälda skolor till skolvalen, 2014. N= 877. Kommentar: Andel av gymnasieskolor vars andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram är lägre (lika med eller under medianvärdet för samtliga) och högre (över medianvärdet för samtliga) som har anmält sig till skolval inför Europaparlamentsvalet respektive riksdagsvalet. Skillnaderna mellan grupperna lägre och högre för respektive skolval är statistiskt säkerställda på 90 procents säkerhetsnivå.

I tabell 3.3 visas hur stor andel av alla gymnasieskolor med lägre respektive högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram som har anmält sig till de två skolvalen. Till skolval inför Europaparlamentsvalet är det 28,2 procent av de gymnasieskolor som har en lägre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram som har anmält sig medan det är 11,2 procent av de med en lägre andel elever på dessa program som har anmält sig. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

Till skolval inför riksdagsvalet har 74 procent av de gymnasieskolor som har en lägre andel elever på yrkesförberedande- eller introduktionsprogram anmält sig till skolval och 43,8 procent av de med lägre andel elever på dessa program. Även här är skillnaden statistiskt säkerställd.

Till skolval inför riksdagen är det också tydligt att den grupp av gymnasieskolor som har allra högst andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram sticker ut. Anmälningfrekvensen till skolval är betydligt lägre i denna grupp.

Skolor med högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar anmäler sig i högre grad till skolval

En ytterligare dimension av skolors sammansättning är hur många elever som har föräldrar som är eftergymnasialt utbildade. Här görs en jämförelse mellan gymnasieskolor där många elever har föräldrar med högre utbildningsnivå och skolor där färre elever har föräldrar med högre utbildningsnivå. Skolor som har en högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar anmäler sig i högre grad till skolval.

Tabell 3.4 Andel av gymnasieskolor med högre eller lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar anmälda till skolval. Procent

Andel av alla skolor i respektive grupp anmälda till	Andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar	
	Lägre	Högre
Skolval inför Europaparlamentsvalet	13,1	26,7
Skolval inför Riksdagsvalet	46,8	72,0

Källa: Bearbetning av skolenhetsregister och elevuppgifter från Statistiska centralbyrån samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor register över anmälda skolor till skolvalen, 2014. N= 869. Kommentar: Andel av gymnasieskolor vars andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar är lägre (lika med eller under medianvärdet för samtliga) och högre (över medianvärdet för samtliga) som har anmält sig till skolval inför Europaparlamentsvalet respektive riksdagsvalet. Skillnaderna mellan grupperna lägre och högre för respektive skolval är statistiskt säkerställda på 90 procents säkerhetsnivå.

Tabell 3.4 visar hur stor andel av alla gymnasieskolor med högre respektive lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som har anmält sig till de två skolvalen. Mönstret är tydligt. Till skolval inför Europaparlamentsvalet var det 26,7 procent av gymnasieskolorna med högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som anmälde sig, jämfört med 13,1 procent av gymnasieskolor där andelen elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar är lägre. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

Till skolval inför riksdagsvalet var det 72 procent av gymnasieskolorna med högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som anmälde sig, jämfört med 46,8 procent av gymnasieskolorna med lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar. Även här är skillnaden statistiskt säkerställd.

Valdeltagandet i skolval påverkas av elevsammansättningen

De skolor som deltar i skolval rapporterar in valdeltagande till den nationella sammanställningen av skolvalets valresultat. I analysen av räckvidd har även valdeltagande tillförts som variabel. Elevsammansättningen på skolorna tycks påverka skolans valdeltagande. De gymnasieskolor som har rapporterat in ett godkänt valresultat har delats in i två grupper baserat på medianvärdet för valdeltagandet på alla de gymnasieskolor som omfattas. Den ena gruppen är de som har ett valdeltagande som är lika med median eller lägre. Den andra gruppen är de som har ett valdeltagande som är högre än median. Nedan visas hur stor andel av skolor med olika elevsammansättningar som har ett valdeltagande över median.

Valdeltagande och andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram

Tabell 3.5 Andel av gymnasieskolor med lägre respektive högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram som har ett valdeltagande över median. Procent

Valdeltagande över median	Andel elever yrkesförberedande- och introduktionsprogram	
	Lägre	Högre
Skolval inför Europaparlamentsval	53	41,3
Skolval inför riksdagsval	56,1	39,1

Källa: Bearbetning av skolenhetsregister och elevuppgifter från Statistiska centralbyrån samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor register över anmälda skolor till skolvalen, 2014. N= 161 för skolval inför Europaparlamentsvalet och 486 för skolval inför riksdagsvalet. Kommentar: Andel av gymnasieskolor med ett godkänt valresultat som har ett valdeltagande över median där andelen elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram är lägre (lika med eller under median) respektive högre (över median). Skillnaderna mellan grupperna lägre och högre för respektive skolval är statistiskt säkerställda på 90 procents säkerhetsnivå.

Tabell 3.5 visar att valdeltagandet oftare är över median om skolan har en lägre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram än en högre andel elever på dessa program.

På de gymnasieskolor som deltagit i skolval inför Europaparlamentsvalet så har 41.3 procent av skolorna med högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram ett valdeltagande över median, jämfört med 53 procent av de anmälda skolorna med lägre andel elever på dessa program. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

För skolorna som deltagit i skolval inför riksdagsvalet är mönstret detsamma: 39,1 procent av de deltagande gymnasieskolor som har en högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram har ett valdeltagande över median jämfört med 56,1 procent av de skolor som har en lägre andel elever på dessa program. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

Valdeltagande och föräldrars utbildningsnivå

Även hur stor andel av eleverna som har föräldrar med högre utbildning verkar påverka valdeltagandet på de gymnasieskolor som har anmält sig till skolval.

Tabell 3.6 Andel av gymnasieskolor med lägre respektive högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som har ett valdeltagande över median. Procent

Valdeltagande över median	Andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar	
	Lägre	Högre
Skolval inför Europaparlamentsval	41,5	53,7
Skolval inför riksdagsval	37	57,9

Källa: Bearbetning av skolenhetsregister och elevuppgifter från Statistiska centralbyrån samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor register över anmälda skolor till skolvalen, 2014. N=161 för skolval inför Europaparlamentsvalet och 486 för skolval inför riksdagsvalet. Kommentar: Andel av gymnasieskolor med ett godkänt valresultat som har ett valdeltagande över median där andelen elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar är lägre (lika med eller under median) respektive högre (över median). Skillnaderna mellan grupperna lägre och högre för respektive skolval är statistiskt säkerställda på 90 procents säkerhetsnivå.

Som tabell 3.6 visar så är valdeltagandet mer ofta över median på de gymnasieskolor där det går en högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar.

Av gymnasieskolorna som deltog i skolval inför Europaparlamentsvalet så var det 53,7 procent av skolorna med en högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som hade ett valdeltagande över median, jämfört med 41,5 procent av de skolor som har en lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

Av de gymnasieskolor som deltog i skolval inför riksdagsvalet var det 57,9 procent av skolorna med en högre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar som hade ett valdeltagande över median, jämfört med 37 procent av skolorna med en lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar. Skillnaden är statistiskt säkerställd.

Skolor i utsatta områden har inte deltagit i högre grad 2014 än 2010

En initial utgångspunkt för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har varit att särskilt fokus ska vara på skolor inom utsatta områden. Som redovisas i kapitlet *Arbetet med utgångspunkterna för skolval samt genomförande i praktiken* har det under arbetets gång inte gjorts specifika insatser för att arbeta med skolor i utsatta områden utan arbetet har på andra sätt fokuserat på skolvalets räckvidd. För utvärderingen är det dock av relevans att se om anmälningsfrekvensen på skolor i utsatta områden har förändrats.

Det kan finnas flera sätt att definiera vad utsatta områden är och myndigheten har inte i arbetet med skolval gjort en egen definition. I utvärderingen utgår definitionen av särskilt utsatta områden från de stadsdelar som av regeringen har identifierats som särskilt utsatta och som omfattas av regeringens urbana utvecklingsarbete.⁵ Inom dessa områden har Skolverket på uppdrag av regeringen tilldelat särskilda statsbidrag till grundskolor. I utvärderingen är det listan på de skolor som tilldelats detta stasbidrag som används för att definiera skolor inom särskilt utsatta områden (Skolverkets webbplats). Det finns 14 stycken grundskolor med elever i årskurs sju till nio som omfattas enligt denna definition.

Av dessa var det ingen skola som deltog i skolval inför Europaparlamentsvalet och åtta skolor som deltog i skolval inför riksdagsvalet. Av de åtta skolor som var anmälda till skolval inför riksdagsvalet var det två stycken skolor som var nytillkomna i bemärkelsen att de inte deltog i skolval inför riksdagsvalet 2010.

Med andra ord har skolor inom utsatta områden inte deltagit i skolval inför riksdagsvalet i nämnvärt högre grad 2014 än 2010 och inte alls i skolval inför Europaparlamentsvalet.

---

⁵ De nio kommuner med totalt 15 stadsdelar som omfattas har stadsdelar som präglas av låg förvärvsfrekvens, högt uttag av långvarigt försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolans nationella program. Boverket har samordningsansvar för det urbana utvecklingsarbetet. Se Boverkets webbplats för ytterligare information om definitioner och vilka stadsdelar som ingår.

Elevers röster om skolvalets betydelse

I det här kapitlet är det elevers egna röster om skolval som får ta plats genom att redogöra för de fokusgruppsintervjuer med elever som har genomförts i utvärderingsarbetet.

Utgångspunkter för fokusgruppsintervjuerna har varit vad eleverna tycker om skolval, hur de har upplevt att ta ställning samt om och hur de har diskuterat valet med varandra och andra. Även hur de har upplevt kringaktiviteter och den undervisning som har föregått skolvalet har varit en del av utgångspunkterna för samtalen.

I elevernas resonemang framträder följande teman som centrala:

- Att öva och ta ställning – och öva på att ta ställning
- Det är viktigt att vara seriös – för att kunna vara seriös måste man vara förberedd
- Spelar skolval någon roll?
- För lite diskussioner i klassrummet men annars är politik en privatsak?

Nedan följer mer om elevernas resonemang kring dessa teman, som ger en bild av hur de intervjuade eleverna har upplevt skolval och skolans aktiviteter i samband med val.

Att öva och ta ställning – och öva på att ta ställning

I samtal med eleverna om skolval så återkommer att det har varit viktigt och upplevts som positivt att öva och ta ställning, och för den delen att öva på att ta ställning.

Med att öva menas att själv få testa, skapa sig en bekantskap och känna sig trygg med de olika moment som en röstning innebär. Resonemang som eleverna lyfter är till exempel att göra rätt med kuverten: att det bara ska vara en valsedel i varje kuvert och att valsedeln inte får vara vikt.

*”Men det är ju bra att de har de där båsen och så, så att man får veta hur det går till sen när man ska rösta på riktigt så att man inte är helt vilse då
/.../ Hur man gör med kuverten och allt det där.”*

(Victor, elev)

Viktigt att det är som på riktigt

För att det ska upplevas som seriöst så är det viktigt att det är som på riktigt, poängterar flera elever. I en grupp diskuterades identifikation, många elever saknade id-handling vid skolval, kanske borde de ha fått göra en id-handling som kunde användas vid röstandet, för att det skulle bli mer ”på riktigt”? På en skola riktades särskilt kritik mot att röstbåset bestod av en vikt kartongbit, enligt eleverna blev det en oseriös känsla när det inte var ett ordentligt röstbås.

En del av eleverna har själva varit med i arrangörsgruppen för skolvalet. Inslagen av kunskap på detaljnivå om hur det fungerar med röstlängder och regler för hur röstandet ska gå till är påtaglig bland dessa. Flera av dem uppehåller sig kring hur mycket det är att tänka på och att det tar mycket tid för att göra det rätt.

Flera elever har följt med sina föräldrar när de röstade och reflekterar över likheten mellan skolval och riktigt val. Elever berättar också att de kunde hjälpa sina föräldrar att göra på rätt sätt i vallokalen, eftersom de hade lärt sig i skolvalet. På en skola, belägen i ett område med lågt valdeltagande, blev skolval ett tillfälle att låta eleverna skapa sig en

relation till själva vallokalen. På skolan var det obligatoriskt att gå och titta på skolvalets vallokal, även om eleverna själva bestämde om de ville rösta.

Viktigt att ta ställning och öva på att ta ställning

Att ta ställning är ett centralt tema för elevernas upplevelse av skolvalet. Skolvalet är ett sätt att visa vad man tycker och att få reda på vad andra tycker.

*”Jag tycker det är bra att man får visa vad man tycker.
Men jag är inte så högt engagerad själv.”*
(Emil, elev)

Att rösta i ett riktigt val är förknippat med ett visst mått av nervositet. Det skulle vara annorlunda mot att rösta i skolvalet, att då skulle man tänka till en extra gång. Med något undantag uttrycker de allra flesta att det är viktigt att rösta i framtiden. Någon menar att ett minimum är att rösta blankt, en blank röst är också ett sätt att ta ställning och visa att man vill delta.

Vikten av att rösta kan dock vara relativ, det är viktigt att rösta men det är inte livsavgörande, resonerar någon. En annan att det är viktigt, men inte om det innebär flera timmars köande i vallokalen.

Det är några elever som hade fyllt 18 på valdagen och som röstade i skolval såväl som ett eller båda valen under året. Skolvalet har då inte bara inneburit att öva på de rent praktiska momenten och att ta ställning utan också att öva på att ta ställning, som en slags generalrepetition inför besöket i den riktiga vallokalen. Någon tog också chansen att rösta på ett parti i skolval och ett annat i det riktiga valet.

”Jag tycker att det är skitbra för jag har aldrig röstat innan. Det här var mitt första på riktigt /.../ innan det riktiga valet alltså jag tänkte att det här är skitbra så att jag kan tänka innan riktiga valet vilket parti jag ska rösta på. För innan dess jag hade ingen aning om det, alltså folk bara säger att det här partiet är bra, det här partiet är bra men jag vill läsa själv vilka partier som är bra och som jag ska rösta på.”
(Zara, elev)

Det är viktigt att vara seriös – för att kunna vara seriös måste man vara förberedd

Seriositet och vikten av att vara förberedd återkommer i elevernas resonemang kring skolval, till stora delar är detta också två sidor av samma mynt. För att själv kunna vara seriös krävs möjlighet till förberedelse. När andra elever inte är seriösa handlar det ofta om att de inte har fått någon förberedelse.

Att ha röstat som kompisarna, istället för att rösta efter eget huvud, är ett uttryck för behovet av mer förberedelse. För en del var dock inte skolval alls seriöst, men var i alla fall ett avbrott från en tråkig skoldag.

Den egna seriositeten avspeglas i att flera elever berättar att det var svårt att välja och att de lade mycket kraft på att bestämma sig för vilket parti de skulle välja.

Återkommande är ett visst tvivel på andra skolkamraters seriositet, de som inte bryr sig om att sätta sig in i vad det handlar om och bara röstar för att provocera. Det blir tråkigt för alla eftersom resultatet då inte stämmer överens med verkligheten.

”Det är en bra grej, man får bli lite mer insatt, får testa på hur det fungerar men det finns för stora brister i skolvalet /.../ Det blir mycket oseriösa röstningar och statistiken stämmer inte därför.”

(Matilda, elev)

Samtidigt uttrycks ofta förvåning att oseriösa röster inte fått mer genomslag, att de själva och de andra eleverna på skolan ändå röstar ganska likt den vuxna befolkningen.

Resultatet liknar enligt eleverna ofta utfallet i det ordinarie valet.

På en av skolorna är elever från årskurs sju påtagligt besvikna över att deras röster inte räknades med i det resultat som rapporterade till Skolval2014.⁶ De inte heller fick delta när skolan arrangerade debatt mellan de politiska ungdomsförbunden. De menar att deras röster är lika seriösa som de andra elevernas.

För lite förberedelse och stora förväntningar på elevernas kunskap Förberedelse är en förutsättning för att kunna rösta på ett seriöst sätt och hur förberedelserna har gått till, om det varit tillräckligt och om det varit bra har varit ett centralt tema i samtalen.

”Att man kanske tar upp mer i klasserna, alltså själva klassrummen att det kommer mer information därifrån också. För just skolvalet blev ju litegrann att vi hade inte fått så mycket information om det utan det var mer som att nu kan ni gå och rösta men hade vi fått mer information i klassrummet om vad alla partier står för så hade man, eller fler, kunnat rösta seriösare för då hade man vetat vad man röstade på. Nu var det mer kanske lite men jag vet inte vad de här partierna tycker men det här partiet är det många som tycker om så då tar jag det.”

(Amanda, elev)

---

⁶ Principen från Skolval2014 och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor är att även årskurs sju ska räknas in. Skolan i det här fallet har på egen hand bestämt sig för att göra på ett annat sätt.

Eleverna har uppfattat perioden inför valet mycket olika. En del anser att det blev alldeles för mycket politik, en elev uttrycker det som att hen var trött på valet och en annan som att det var politik överallt och hela tiden.

Flera, och då framförallt gymnasieelever, menar att de kanske har lärt sig något nytt men att de redan kunde det mesta de behövde veta.

Det fanns väldigt höga förväntningar på att kunna mer än eleverna själva upplever att de kan, tycker några elever som går på studieförberedande program. En uppfattning är också att de fick lära sig mer om ideologi och politik när de gick i grundskolan.

”Jag tror inte vi fick göra så mycket inför Europa (valet). Men det är lite sådär, samhälls – då förväntas vi veta. Vi fick veta lite mer i ettan men det kommer man inte ihåg. Och så ändras ju en del åsikter under de åren.”

(Ellen, elev)

Två av skolorna har deltagit i både skolval inför Europaparlamentsvalet och skolval inför riksdagsvalet. En grupp elever berättar att de inte fick någon förberedelse alls för att rösta i skolval inför Europaparlamentsvalet jämfört med inför riksdagsvalet, de röstade bara för att de råkade gå förbi när vallokalen var öppen. Flera elever upplever att var mycket mer förberedelse inför riksdagsvalet och att detta hade behövts inför Europaparlamentsvalet.

I en annan grupp är eleverna mer nöjda, de fick bra förberedelse även inför Europaparlamentsvalet, såväl vad gäller hur EU fungerar, vilka politiska frågor som är aktuella och hur partierna ställer sig till frågorna.

Mer likvärdig kunskap om alla partier och mer diskussioner

Undervisningen inför valen har skett på olika sätt i olika skolor och grupper, till exempel har en del gjort fördjupningar om ett eller flera partier och redovisat för klassen eller i form av skriftlig uppgift beskrivit vad olika begrepp betyder och hur de relaterar till varandra. Några har besökt valstugor och spelat in intervjuer med partiföreträdare. I flera grupper har eleverna i undervisningen gjort valkompasser på nätet som sedan har analyserats.

Återkommande i intervjuerna är att eleverna önskat en djupare, mer likvärdig, bild av alla partier. Undervisningen har fokuserat på att lära sig mycket om ett parti, men utan att få lika mycket kunskap om de andra partierna. Undervisning som fokuserat för mycket på skriftlig inlämning är inte heller så bra, menar flera elever. De vill hellre diskutera.

Att sätta valet i en större kontext en fråga om kunskapsnivå

Det är stora variationer i elevernas resonemang och kunskapsnivå. En del elever sätter valet i en större kontext och för andra är resonemanget i högre grad avgränsat till att veta vad partierna står för i den aktuella valrörelsen. I en elevgrupp samtalar eleverna om att det blir lättare att förstå om partierna kopplas till sakfrågor och hur valresultatet påverkar vardagen.

”Skolfrågan. Det var ingen som tyckte att det var så viktigt innan dess nu känns det som ett jätteviktigt område, kunde ju ingenting typ alltså. Vi gjorde ju skolan, vi var elever, men ingen aning om hur skolan påverkas av politiken. Det hade vi ingen aning om. Men nu vet man hur viktigt det är. Vill man ha en bra skola så måste man rösta på ett bra parti. Så är det ju.”

(Asad, elev)

I en grupp upplever eleverna att de har fått lära sig mycket om ideologi, demokrati och om hur samhället är organiserat. De exemplifierar med att de lärt sig om välfärden, vad skatter och avgifter innebär och att politiska beslut tas inom olika parlamentariska församlingar. Eleverna tyckte själva att det hade varit ganska lätt att följa exempelvis tv-debatter och att de kunde orientera sig i de olika politikområdena.

Politikerbesök uppskattade men debatter ger ingen fördjupning

På alla skolor vi besökt har eleverna träffat de politiska partierna eller ungdomsförbunden och detta har uppskattats av flertalet. När besök skett av nationellt kända politiker är det något som eleverna själva lyfter som en spännande aktivitet.

Partier och politiska ungdomsförbund kan även finnas närvarande på skolor i och med att elever själva är öppna aktiva i ett parti. Det har varit bra att kunna dra nytta av de skolkamrater som är aktiva i politiska ungdomsförbund för att ta reda på mer om partierna.

”Jag pratade mycket med dom som är engagerade i olika partier. Alltså jag gick fram till A, vad står ditt parti för?/.../ Så fick jag en liten inblick i partierna. Om jag hade några frågor så gick jag fram till dom och frågade.”

(Leah, elev)

Formen för aktiviteter som involverar politiska representanter har skilt sig åt, en del skolor har haft flera olika inslag med företrädare från partier medan andra enbart har haft debatter.

Det är framförallt debattformen som eleverna har åsikter om. En elev använder ordet ”catfight” när hen ska förklara för en annan elev vad debatt är, det kan i viss mån också beskriva hur en del har upplevt debatterna: Att det har varit snabba inlägg, kort om tid, debattdeltagarna fick inte prata till punkt och det saknades fördjupande resonemang kring frågorna i debatten. Få tycker att debatten gav djuplodande kunskap om partierna och skillnaderna mellan dem. Flera tror att de hade lärt sig mer om partierna presenterat sig ett i taget istället för debattera.

”Jag minns inte så mycket mer än att det var lite kort om tid när de ville prata. Det var så mycket grejer de skulle prata om. Egentligen kunde de ha tagit färre saker att prata om. Och så lät de aldrig Sd prata, de var alltid sist.”
(Albin, elev)

Några av skolorna vi besökt har även arbetat med andra former för möten mellan partier eller deras ungdomsförbund och eleverna. Ett exempel benämns som ”debattboxning” – där eleverna själva ställde frågor, därefter fick ungdomsförbunden debattera på tid och sedan fick eleverna rösta om vilket parti som hade gjort bäst ifrån sig.

En skola var inte själv arrangörer för aktivitet med partierna men skolans lokaler användes för ett möte som var öppet för alla boende i det aktuella bostadsområdet. Partierna presenterade sig, ett och ett, från scenen och därefter fanns de tillgängliga för frågor vid informationsbord. Eleverna i intervjun uppskattade att arrangemanget var upplagt så att de kunde gå dit tillsammans med familjemedlemmar.

Spelar skolval någon roll?

Eleverna uppehåller sig ofta kring resultatet i skolvalet och resonerar kring det. Spelar det någon roll hur, eller om, man röstar i skolvalet när resultatet inte betyder något är det flera som resonerar kring.

”Jag tycker att det är bra att man får prova att rösta, men det ger ju ingenting. Det kommer ju aldrig att gå efter det, det spelar ju ingen roll vad jag väljer.”
(Rasmus, elev)

Bristfällig uppföljning av resultatet

Fler grupper har inte fått ta del av resultatet i skolvalet. I andra grupper har eleverna sett resultatet men bara som hastigast, genom en plansch i korridoren eller genom att det visats på intern-tv. Eleverna är osäkra på om andra klasser eller elever har diskuterat resultatet i klassrummet men få minns att de själva gjort det.

”Elev 1: Nä. Jag vet inte ens vad det blev. Jag försökte ta reda på det men jag hittade det aldrig. Elev 2: Alltså, vi fick väl veta, de satte upp resultatet på tv:n men jag tror inte vi diskuterade det.”
(Ebba och Erik, elever)

I utvärderingsenkäten uppger något mer än hälften av lärarna att skolvalet inför Europaparlamentsvalet följdes upp och något färre än två tredjedelar att skolvalet inför riksdagsvalet har följts upp eller planerar att följas upp. De vanligaste sätten att följa upp verkar vara att publicera resultatet på skolan, att diskutera resultatet från skolval i klassrummet och jämföra det med utfallet av det ordinarie valet. I en del fall har det också genomförts utvärderingar av skolvalsaktiviteterna.

Lärarna som har intervjuats har i flera fall en annan bild än sina elever när det gäller resultatet och menar att det har förts diskussioner i deras klassrum utifrån skolvalsresultatet. Det förefaller dock inte som att det har funnits en övergripande strategi för uppföljningen, möjligen är det också en förklaring till att eleverna inte verkar hålla med om att diskussioner har förts.

Att låta lokalmedia ta del av resultatet redan innan det ordinarie valet till riksdagen hölls, har varit en del av uppföljningen på en av skolorna där intervjuer genomförts. Eleverna var märkbart nöjda med att media skrev om skolvalet och vad de unga i deras stadsdel tycker.

Rädsla för politiska konflikter

I resonemang kring resultatet är det påtagligt att eleverna förhåller sig till politiska konflikter i allmänhet och Sverigedemokraterna i synnerhet när de pratar om hur lärarna har hanterat resultatet. Flera elever tror att rädsla för politiska konflikter gör att lärare och skollledning mörkar resultatet och väljer att inte följa upp det.

”Vi fick väl inget resultat. Jag frågade och dom sa att det sitter i korridoren men det är ingen här som har sett det /.../ Det var väl för mycket Sd så de tog bort det.”
(Simon, elev)

”Jag tror skolan håller sig lite borta från att prata om resultat och sånt, för jag tror vissa förstår att det kommer bli gräl mellan vissa om folk har för olika politiska åsikter då kan det bli gräl om man pratar för mycket om resultat och sånt. Kanske inte är så att de tar upp: men vad tycker NI om de olika partierna?”
(Klara, elev)

För lite diskussioner i klassrummet men annars är politik en privatsak?

Det var för lite möjlighet att diskutera inom ramen för undervisningen och det hade kunnat bli mycket intressantare med mer diskussioner, tycker flera elever.

Att ha diskussioner om politik med andra, utanför ramen för undervisningen, är inte ett tema som eleverna själva lyfter i någon högre utsträckning. Vid intervjuerna har vi försökt få eleverna att resonera kring just diskussioner om politik, om de upplever att de diskuterade politik under valperioden. Upplevelsen skiljer sig mycket mellan eleverna. Vissa menar att de inte har pratat politik alls, vare sig hemma, i skolan eller med kompisar. Vissa menar det motsatta – de har pratat mycket om politik.

För en del har kompisarna varit varandras bollplank för vilket parti som tycker vad, vilket som är bäst och för att resonera kring hur man ska rösta.

”Ja, det hade vi ju faktiskt. Vi är fyra tjejer som vi har typ frågat varandra vem ska du rösta på, vem ska du rösta på? Vad ska vi göra? Och så en hel del fram och tillbaka. Jag kanske hade tänkt på ett parti och så när vi har diskuterat så har man typ påverkat varandra lite också för man ser en åsikt och tänker man men hennes parti det kan väl vara ett bra parti. Då gick man tillbaka och lästa och tänkte och så ba, nä det var bra och så men det andra partiet var också bra och man blev lite såhär tveksam.”
(Nesrin, elev)

En del har pratat litegrann om politik kompisar emellan men menar att många är privata med sin åsikt och att det därför inte har pratats så mycket.

Flera har pratat om partier och politik i samband med att föräldrarna varit och röstat. Några elever berättar att de har hjälpt sina föräldrar att sätta sig in i vad partierna står för. Föräldrarna har ställt många frågor och eleverna som håller på med partierna i skolan har fört vidare sin kunskap om partierna och om hur man röstar.

En elev säger att de undviker att prata politik hemma för att de tycker så olika och det slutar bara med att de skriker på varandra. En del elever upplever inte att de alls har pratat politik hemma, hemma pratas det mest om hur dagen har varit.

Aktiviteter kring skolvalet

Detta kapitel handlar om de kringaktiviteter som skolorna har genomfört inför skolvalet. I kapitlet beskrivs exempel på kringaktiviteter och hur ansvariga elever och lärare har uppfattat dessa. En mycket vanlig aktivitet är politikerbesök och i kapitlet redogörs för hur de politiska ungdomsförbunden har uppfattat aktiviteter i samband med skolval och kontakten med skolorna. Slutligen redogörs för användning och spridande av det material till lärare som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har tagit fram samt önskemål från lärare som har framkommit under utvärderingen.

Mångfald av aktiviteter och interaktivitet uppskattas

Utvärderingsenkäten visar att många av de skolor som deltagit i skolval har valt att kombinera det med olika former av kringaktiviteter för att förbereda eleverna. Vanliga aktiviteter i samband med båda skolvalen har varit att besöka partiernas valstugor och att få besök av representanter från politiska partier eller ungdomsförbund (se mer om detta under rubriken *Hög närvaro av partier och ungdomsförbund på gymnasieskolorna*).

Även särskilda temadagar om valet och workshops har varit vanliga aktiviteter. Utvärderingsenkäten ger utöver detta en mångfald av exempel på aktiviteter såsom hearings, speakers corner, övernattning på skolan med olika aktiviteter som handlar om valet, att ha ”popcornmys med analys” där eleverna gemensamt tittar på och diskuterar tv-sändningar om valet, att anordna valvägg eller åsiktstorg och att på olika sätt arbeta med valaffischer.

På en del skolor verkar det inte ha förekommit någon aktivitet alls utöver själva skolvalet, det är dock i sammanhanget få av de som svarat på enkäten som uppger detta.

De elever som ansvarat för skolval har särskilt uppskattat aktiviteter där eleverna själva har möjlighet att vara aktiva, till exempel genom att ställa frågor, att göra egna undersökningar, att spela rollspel och att diskutera.

Temadagar eller liknande, där det har funnits en mångfald av olika aktiviteter är också något som flera ansvariga elever lyfter som positivt. De ansvariga eleverna verkar också mer positiva till aktiviteter där de själva upplever att de är delaktiga i eller ansvariga för själva arrangemanget.

Samma teman återspeglar sig i vad de ansvariga eleverna upplever som särskilt dåligt eller som de skulle göra annorlunda om de arrangerade skolval igen. Ett tydligt tema är att brist på aktiviteter, för få eller inga aktiviteter, i samband med skolvalet är det som varit särskilt dåligt. Detta uttrycks bland annat genom att flera elever önskade att de elever som röstade i skolvalet skulle vara mer förberedda. Brist på delaktighet och interaktivitet från eleverna själva är även det ett tydligt tema bland det som uppfattats som särskilt dåligt.

Hög närvaro av partier och ungdomsförbund på gymnasieskolor

Närvaro av politiska partier och/eller ungdomsförbund har varit en av de vanligaste aktiviteterna i samband med skolval. Oftast besöker politiska företrädare skolorna för att delta i debatter eller för att ha informationsbord. Mindre vanligt men ändå förekommande är att partier eller ungdomsförbund har möjlighet att träffa eleverna separat, antingen genom att respektive parti har varsitt klassrum där eleverna kan gå emellan för att höra vart och ett av partierna/ungdomsförbunden eller att representanterna håller klassrumspresentationer. En del skolor har haft besök av politiska företrädare på högre nivå, exempelvis riksdagsledamöter, ministrar eller talespersoner. Denna typ av besök har tydligt uppskattats av de ansvariga elever som svarat på utvärderingsenkäten, att träffa ”riktiga” politiker har varit en höjdpunkt i samband med skolvalet.

Av de lärare som har svarat på enkäten uppger närmare tre fjärdedelar att de har haft politisk närvaro på skolan i samband med skolval inför Europaparlamentsvalet, vid skolval inför riksdagsvalet lite mer än en tredjedel. Vid skolval inför riksdagsvalet är det dock stor skillnad mellan svaren från lärare i grundskolan och lärare i gymnasiet. Bland lärarna på gymnasiet uppger tre fjärdedelar att skolan haft besök av politiska partier eller ungdomsförbund i samband med skolval inför riksdagsvalet, bland de ansvariga lärarna på högstadiet mindre än en femtedel.

De som i utvärderingsenkäten svarat att de inte har haft besök av politiska partier eller ungdomsförbund har också haft möjlighet att ange varför. Det vanligaste svaret från de som svarat på enkäten är att det inte har funnits något behov av att bjuda in politiker, skolan arbetade på annat sätt med att ta reda på vad partierna står för. Det näst vanligaste svaret är att skolledningen eller lärarna inte ville bjuda in alla partier, därför bjöds inget parti in.

Oro eller rädsla för konflikter och bråk i samband med politikerbesök är det överlag få som anger som anledning, men i enkätsvaren finns några berättelser om att det har blivit konflikter på skolan i samband med besök från partier. Några lärare menar även att de inte har velat bjuda in partier som har åsikter som de är rädda kan göra att en del elever känner sig otrygga eller kränkta.

De politiska ungdomsförbundens upplevelse av aktiviteter på skolorna

För de politiska ungdomsförbunden är tiden inför ett val en intensiv period där stort fokus ligger på att besöka skolor. I fokusgruppsintervjun med ungdomsförbunden gav de sina bilder av möjligheten att besöka skolor och hur de uppfattat olika aktiviteter på skolorna.

Gymnasieskolor prioriteras av de politiska ungdomsförbunden

I intervjun med de politiska ungdomsförbunden bekräftas bilden av att det framförallt är gymnasieskolor som besöks under valrörelsen. På gymnasieskolorna finns elever som inte enbart får rösta i skolval utan som också är röstberättigade i de faktiska valen, därför prioriterar ungdomsförbunden själva gymnasiebesök framför grundskolebesök.

Skolor som arrangerar skolval mer benägna att bjuda in ungdomsförbund?

Ungdomsförbunden upplever inte själva att det är skolvalet som är bakgrunden till att de bjuds in till skolor, utan att de bjuds in därför att det snart är ett ordinarie val. Några ungdomsförbund upplever även att det har varit svårare att få möjlighet att besöka skolor i samband med Europaparlamentsvalet. Givet resultaten i utvärderingsenkäten kan det dock antas att deltagande i skolval gör skolorna mer benägna att bjuda in de politiska ungdomsförbunden. Att det har varit svårare att få tillträde till skolor i samband med Europaparlamentsvalet kan ha viss förklaring i att det är betydligt färre skolor som har deltagit i skolval i samband med Europaparlamentsvalet, men att de skolor som deltar i skolval är mer benägna att bjuda in ungdomsförbunden.

Oklara regelverk för besök på skolorna

I intervjun med ungdomsförbunden skiljer det sig en del mellan olika förbund hur de uppfattar den tillgänglighet de har haft till skolor i samband med valet. Några förbund upplever att de har haft fler förfrågningar att delta än de kan mäta med (särskilt inför riksdagsvalet), skillnaderna i hur det upplevs har sannolikt sin förklaring i förbundens storlek och kapacitet gällande hur många personer som kan delta i skolbesök. Ungdomsförbunden upplever däremot att det, trots att det har gjorts försök att tydliggöra vilka regler som gäller i samband med politisk närvaro på skolan, tillämpas olika regler på olika skolor. På vissa skolor är förbunden i princip alltid välkomna att hålla informationsbord, vissa skolor har som regel att varje förbund får komma en gång per valrörelse, andra skolor att förbunden inte alls får komma. Ungdomsförbunden nämner även att det i någon kommun har samordnats till att vara en och samma dag som ungdomsförbunden är välkomna till kommunens skolor. Det är för flera av förbunden något som gör det svårt att delta på jämlika villkor, eftersom det ställer höga krav på hur många personer som förbundet har möjlighet att ha på plats på olika ställen samtidigt.

Debatter – underhållning eller kvalitet?

Många skolor väljer att arrangera debatter inför sina skolval, med företrädare för partier eller ungdomsförbund.

Många av de ansvariga eleverna lyfter debatter som något av det bästa med aktiviteterna i samband med skolval – att debatterna tydliggjorde vad de olika partierna tycker och gav en bra förberedelse för eleverna inför skolval.

Vilka aktiviteter som är bra i förhållande till att eleverna ska öka sin kunskap och främja engagemang diskuteras i fokusgruppsintervjun med ungdomsförbunden.

Ungdomsförbundens upplevelse är att många skolor i sitt upplägg alltmer försöker efterlikna ett underhållningsformat på debatterna, med risken att dessa blir mer av en show än en möjlighet till fördjupning. Många debatter innehåller för många ämnen och deltagare i debatten och tiden för inlägg blir mycket kort. Detta är inte regel men upplevelsen är att det blir allt vanligare.

Förslag för bättre kvalitet

Debatter i sig kan mycket väl bidra till att ge en kvalitativ fördjupning och kunskap men ungdomsförbunden menar att debatterna i så fall behöver vara väl förberedda och att upplevelsen från eleverna blir bättre om arrangemanget har sin betoning på samtal och dialog. Debatter skulle också i många fall tjäna på att ha en mer förberedd moderator än vad som ibland är fallet i skoldebatterna.

Det är också, menar ungdomsförbunden, en sak att ha ett flertal olika aktiviteter, exempelvis klassrumspresentationer eller åsiktstorg, bokbord och därefter debatt till skillnad mot att enbart ha en debatt. Ungdomsförbunden själva ser gärna att skolorna utökar elevernas möjlighet att möta ungdomsförbunden under former som är mer dialogbetonade, gärna också att eleverna har möjlighet att förbereda sig innan.

Förutom att det är önskvärt att skolorna förbereder debatter bättre finns också andra möjligheter att samordna debatter. Ett exempel som nämns i samtalet är att tidningen Dagens Nyheter under valrörelsen hade en valbuss som turnerade och vid sina turnéstopp arrangerade större debatter. Dessa debatter höll enligt ungdomsförbunden ofta en hög kvalitet, en viktig bidragande faktor var att det var en erfaren moderator som ledde debatten. Debatterna kunde också samla en stor skara elever, från flera skolor i det närliggande området. Detta upplevde ungdomsförbunden som positivt: Eftersom debatter sällan ger särskilt mycket utrymme för interaktivitet så fungerar det bra att ha många deltagare. Mer samordning gör också att ungdomsförbunden kan prioritera att skicka sina främsta debattörer till debatterna, vilket i sig ger en högre kvalitet på debatten. Detta ger i sin tur också mer utrymme för andra typer av aktiviteter som involverar de politiska ungdomsförbunden på skolorna, menar de.

Stödmaterial till lärare får höga betyg

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har tagit fram två olika stödmaterial till lärare som har spridits under skolvalsperioden, *Prata politik* och *Valår i klassrummet*.

Materialen har fungerat som ett stöd i undervisningen för många lärare och de som har använt materialen ger dem ett högt betyg i utvärderingsenkäten – en majoritet uppger att de har fungerat ganska bra eller mycket bra som stöd i undervisningen. Av de lärare som svarat på enkäten så är det ungefär en tredjedel som har använt materialet *Prata politik*. Även *Valår i klassrummet* har använts av ungefär en tredjedel av de svarande lärarna.

Många lärare upplever att de redan har bra material för den undervisning som bedrivs i samband med val, i utvärderingsenkäten är det den vanligaste anledningen till att inte ha använt något av de två materialen. Det är också en del lärare som inte har känt till att materialet finns.

Material och stöd som lärare saknar

Det finns några önskemål från lärarna som återkommer, såväl i utvärderingsenkäten som i de intervjuer som genomförts med lärare. Material om partierna som fungerar bra i skolan är ett tydligt önskemål. De material som finns att tillgå är antingen för omfattande, exempelvis partiprogram, eller så är de svåra att använda för att de inte tydliggör skillnader mellan partierna men också att de inte ger någon historik om partiet och partiets ideologi.

Därutöver efterlyses material som är mer tillgängligt för unga med funktionsnedsättningar, material på fler språk än svenska samt material som behandlar EU och EU:s beslutsprocesser på ett pedagogiskt sätt. Det är också ett tydligt önskemål från lärarna att mer material i form av filmer vore bra.

Tid för undervisning och planering

Tid för undervisning och planering upplevs av flera lärare som en av de stora utmaningarna när det gäller undervisning i samband med valen. Detta framkommer både i utvärderingsenkäten och i intervjuer med lärare. Tiden inom de ämnen lärarna undervisar upplevs som begränsad och det är svårt att hinna med allt det som läraren själv vill att eleverna ska kunna. Det är ytterligare utmaning att ha tiden för att göra det på ett intressant och interaktivt sätt.

I gymnasieskolan är en särskild utmaning undervisningen på de yrkesförberedande programmen. På dessa program är tiden för samhällskunskapsundervisning hälften av tiden jämfört med de studieförberedande programmen. Det begränsar möjligheterna för en bra undervisning på de yrkesförberedande programmen.

Skolval i Sverige – vad ska det vara och vem ska göra vad?

Modellen för hur skolval organiseras i Sverige har växt fram sedan 2002 då det första gången genomfördes i nuvarande form. I utvärderingens arbete har det blivit tydligt att det finns olika synsätt på hur skolval ska organiseras och detta kapitel redogör för hur skolval har organiserats samt de synpunkter som har lyfts till utvärderingen om detta. Som ett exempel på ett annat sätt att organisera skolval redogörs även för hur det görs i Norge, som har en lång tradition av skolval.

Skolvalets organisation i Sverige

Modellen för svenska skolval innebär, i korthet, att en myndighet inför varje valår får i uppdrag av regeringen att se till att skolval genomförs. Sedan 2002 har uppdraget gått till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, tidigare Ungdomsstyrelsen. Myndigheten ger sedan möjlighet till organisationer i det civila samhället att ansöka om att stå för själva utförandet av projektet skolval. Projektet innebär att marknadsföra skolval gentemot skolor, stödja skolorna i arrangemanget av skolval samt att administrera anmälningar och resultat. Vissa delar av utförandet har dock skötts av den ansvariga myndigheten, såsom tillhandahållande av teknisk plattform för resultatsammanställning.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har också valt att använda delar av de medel som tillhör skolval till att ta fram och sprida pedagogiskt material. Myndigheten har även ansvarat för utvärderingen av arbetet med skolval.

Skolval ska vara fristående från skolans undervisning, konceptet skolval kan skolorna frivilligt välja att delta i och det är möjligt för eleverna att arrangera på egen hand.

För Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har detta sätt att organisera skolval, enligt myndighetens projektledare, varit en lösning som inneburit att kunna dra nytta av den kompetens som civilsamhällets organisationer har och att det civila samhällets breda nätverk sprider information om möjlighet att delta i skolval. Genom att en myndighet ansvarar tydliggörs att skolval är öppet för alla skolor, inte enbart skolor som är medlemmar i de organisationer som utför skolval.

I det regeringsuppdrag som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fick gällande skolvalen 2014 står att skolval skulle bygga vidare på tidigare erfarenheter (Justitiedepartementet 2013a). Formen för hur skolval ska organiseras har därför inte varit föremål för utvecklingsdiskussioner i samband med utförande av uppdraget 2014.

Det finns synpunkter från ungdomsorganisationer som är engagerade i skolval gällande skolvalets organisationsform. I det fokusgruppsamtal som har genomförts med representanter från ungdomsorganisationer så var detta ett viktigt tema. Synpunkterna handlar om bristen på långsiktighet, men också om olika synsätt på vad skolval ska vara och om vem som ska göra vad när det gäller skolval.

Brist på långsiktighet

Bland flera deltagare i fokusgruppsintervjuen finns en stor frustration över att arbetet med skolval har kommit igång alldeles för sent. Uppdraget från regeringen kom sent och det tog tid för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att handlägga ansökningar från intresserade organisationer och att fatta beslut om tilldelningen av uppdraget att utföra skolval. Resultatet var att information om skolval kom ut för sent till skolorna, vilket negativt påverkade anmälningarna till skolval inför Europaparlamentsvalet, men också att det inte fanns tid för utvecklingsarbete och kvalitetssäkring. Den tidsram som projektet har haft har inte heller medgett möjlighet till ett kvalitativt arbete för att stärka arrangörer på skolorna. För att göra fler elever intresserade av att arrangera skolval krävs ett mer långsiktigt arbete. Inte minst för att inkludera elever som inte tidigare har ett större intresse för politik och samhällsfrågor.

Projektledarna på myndigheten instämmer i att tiden blev för kort. Arbetet för att förbereda och handlägga ansökningar krävde kvalitetssäkring samt förankring hos de tänkbara intresserade organisationerna, vilket tog tid. Uppdraget från regeringen hade behövt komma tidigare för att möjliggöra kvalitet i alla delar av arbetet.

Öva för framtiden eller inflytande här och nu?

Det finns olika synsätt på vad skolval ska vara. Ska det vara en aktivitet som syftar till att öva för framtiden eller ska det syfta till att ge ungdomar reellt inflytande här och nu?

Kampanjen Bojkotta skolval

Rädda Barnens ungdomsförbund aktualiserade denna fråga genom att initiera kampanjen Bojkotta skolval. Kampanjen var, enligt förbundet, ett sätt att uppmärksamma att unga personer är aktiva medborgare och borde ges inflytande här och nu. Bästa sättet att lära sig är genom faktiskt inflytande, inte genom att rösta i ett låsasval som inte skapar förändring. Kampanjen hade också som syfte att driva opinion för sänkt rösträttsålder.

Publicering av valresultatet kan synliggöra ungas röster

Andra organisationer som deltar i fokusgruppsintervjun är positiva till skolval som koncept men menar att möjligheten till reellt inflytande skulle kunna stärkas inom ramen för skolval. En åtgärd skulle kunna vara att publicera valresultatet från skolval innan det ordinarie valet. Tidigare publicering av resultatet kan potentiellt innebära att elevernas röster får uppmärksamhet som partierna har att förhålla sig till under slutskedet av valrörelsen.

Risken är att en verksamhet som sker på uppdrag av en myndighet påverkar utfallet av det ordinarie valet. Myndigheten har därför tidigare gjort bedömningen att det är olämpligt att publicera resultatet för skolval innan dess att vallokaler i det ordinarie valet har stängts.

Vem ska göra vad, vad ska omfattas?

Flera av deltagarna i fokusgruppsamtalet anser att skolval i högre grad ska utföras av det civila samhällets organisationer.

De organisationer som har utfört Skolval2014 menar att det är för många aktörer inblandade och att uppdraget om skolval borde renodlas. Enligt organisationernas slutrapport bör skolval dels bestå av arbetet med att sprida och administrera själva valet, dels av att stärka elevers arrangörskap på skolorna genom att inspirera till kringaktiviteter som stimulerar till politiska samtal. Däremot ska arbetet med skolval inte involvera att ta fram eller sprida pedagogiska material, dessa behövs – men ska inte vara en del av skolval som projekt (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015, bilaga 1).

En renodling enligt organisationernas förslag innebär även att skolval helt och hållet blir ett projekt som drivs gentemot eleverna utan att medel för skolval används för stödjande insatser gentemot lärare.

I utvärderingsenkäten är det tydligt att lärare många gånger är de som tar initiativ till att skolan ska arrangera skolval. Vid en renodling av uppdraget om skolval finns en risk att skolval inte sprids i samma utsträckning om det inte samtidigt på annat sätt kompenseras med stödjande material gentemot lärare och dialog med lärare.

Skolval i Norge

För att synliggöra ett annat sätt att arbeta med och organisera skolval så följer i detta avsnitt en redogörelse för skolval i Norge. De två sätt som norska skolvalet särskilt skiljer sig mot det svenska är i arbetet med långsiktighet samt fokus på resultatet och ungas politiska uppfattningar, innan dessa utvecklas följer en kort redogörelse för arbetet med skolval i Norge (uppgifter om norska skolvalet är hämtade från Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes webbplats).

Skolval har en lång tradition i Norge och har hållits vid varje lokal- samt stortingsval sedan 1989. På uppdrag av Utdanningsdirektoratet (motsvarande svenska Skolverket) är skolval i Norge nationellt koordinerat av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD), som ägs av det norska kunskapsdepartementet. I likhet med hur det fungerar i Sverige så väljer skolorna själva om de vill delta i skolval och anmäler sig samt står för arrangemanget själva. Ofta är elever med och arrangerar skolvalet. I Norge kan skolorna även anmäla sig till skolval inför sametingsvalet.

Det förefaller som att mångfalden gällande kringaktiviteter är mindre i de norska skolvalen än i de svenska. Skolorna arrangerar valgtorg, där de politiska ungdomsförbunden finns tillgängliga med information, och/eller valdebatter mellan de politiska ungdomsförbunden.⁷ De lokala fylkeskommunerna (som är huvudmän för skolorna) är med och samordnar dessa aktiviteter, kommunerna är alltså en mer aktiv aktör i skolvalsarbetet jämfört med i Sverige.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste tillhandahåller även pedagogiskt stöd för arbetet med politik, partier och skolval.

---

⁷ Valgtorg tillkom som aktivitet efter attentatet på Utøya 2011 då alla skoldebatter avlystes. Efter detta väljer vissa skolor att hålla kvar vid valgtorg, andra har återgått till debatter och vissa skolor arrangerar både och.

Långsiktigt arbete och uppdrag

Arbetet med skolval i Norge har större betoning på långsiktighet än i Sverige. Uppdraget om att ansvara för skolval löper till och med år 2021 för NSD, till skillnad från i Sverige där uppdrag om att utföra skolval ges inför varje enskilt val. Långsiktigheten innebär att det är tydligt uttalat att skolval kommer att arrangeras vid alla lokal- samt stortingsval och att informationen till skolor kan skickas tidigt. Långsiktigheten innebär även större möjligheter till utvecklingsarbete, exempelvis har en lösning för digitalt röstande utvecklats.

Fokus på valresultat och ungas politiska uppfattning

Norska skolvalet har ett större fokus på skolvalets valresultat och på ungas politiska uppfattningar. Detta dels genom att resultatet av skolval publiceras redan innan det ordinarie valet, dels genom att det regelmässigt genomförs valundersökningar i samband med skolval.

Resultatet av det norska skolvalet presenteras ungefär en vecka innan det ordinarie valet hålls och får medial uppmärksamhet. Resultatet betraktas ofta som en viktig trendmätare inför det kommande ordinarie valet.

Skolvalet i Norge omfattar även valundersökningar. En valundersökning genomförs bland elever som har röstat i skolval och en motsvarande undersökning i ett tvärsnitt av den röstberättigade befolkningen. De två undersökningarna används för att analysera skillnader och likheter mellan den yngre gruppen och de röstberättigade.

I uppdraget till Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste ligger även att bearbeta undersökningarna och resultatet i skolvalet så att dessa kan användas i pedagogiskt syfte av skolorna.

I Sverige finns idag data i form av resultat från skolvalet att hämta på skolvalens hemsidor och denna tillhandahålls av Myndigeten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Det finns inga uppdrag gällande bearbetning av dessa data och i Sverige genomförs ingen valundersökning.

Huvudsakliga slutsatser och förslag på utvecklingsområden

Skolval har aldrig tidigare haft så många anmälda skolor eller omfattat så många elever som det gjorde i samband med riksdagsvalet 2014. Projektet har nått fler elever än tidigare, vilket i sig är ett mycket bra resultat.

Skolval inför Europaparlamentsvalet har nått avsevärt färre skolor. Tidsbrist är en viktig förklaring. Gott om tid att planera innebär en ökad benägenhet att anmäla sig till skolval.

Även bristande engagemang, eller snarare, förväntningar på bristande engagemang verkar ha spelat roll. Förväntningar på bristande engagemang kan även ha inneburit att lärare inte uppmuntrade till att arrangera skolval inför Europaparlamentsvalet.

Även om skolval aldrig tidigare har omfattat så många elever som 2014 så visar denna utvärdering att skolval inte ger alla elever lika förutsättningar att delta. På gymnasieskolor verkar elevsammansättningen ha betydelse för om skolval arrangeras på skolan. Skolor med högre andel elever på yrkesförberedande- och introduktionsprogram deltar i lägre utsträckning i skolval än de med lägre andel elever på dessa program. Skolor med hög andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar anmäler sig i högre utsträckning till skolval än skolor med lägre andel elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar. Även valdeltagandet verkar påverkas av elevsammansättningen.

Grundskolor i utsatta områden har inte deltagit i nämnvärt högre grad i skolval inför riksdagsvalet 2014 än 2010 och har inte deltagit alls i skolval inför Europaparlamentsvalet. Den initiala utgångspunkten från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, att särskilt fokus ska vara skolor i utsatta områden, har inte inneburit specifikt riktade insatser mot dessa skolor. I arbetet med skolvalen 2014 har det däremot gjorts andra insatser för att öka skolvalets räckvidd och göra skolval tillgängligt för fler, särskilt när det gäller särskolors möjlighet att delta. I vilken omfattning detta har gett effekt har dock visat sig svårt att mäta.

I utvärderingens intervjustudie ger de medverkande eleverna sin syn på skolvalets betydelse. Eleverna själva upplever att skolval ger kunskap och viktig förberedelse inför första gången det är dags att rösta i ett ordinarie val, kunskap för att kunna delta i politiska processer. Detta gäller såväl den praktiska erfarenheten av att rösta som den kunskap kring aktiviteter och undervisning ger. Skolvalet ger möjlighet att öva, att ta ställning och öva på att ta ställning. Eleverna själva lägger stor vikt vid att vara seriös och förberedd när man ska rösta. Eleverna uttrycker också en önskan om mer kunskap och mer fördjupning för att själva kunna rösta på ett seriöst sätt. Flera elever önskar också mer möjlighet till politisk diskussion i undervisningen.

De intervjuade eleverna har poängterat vikten av att skolvalet är så nära ett verkligt val som möjligt, i hur det utförs och hur det ser ut. Flera elever uttrycker sig ifrågasättande kring om det spelar någon roll med skolval – eftersom det faktiskt inte är ett riktigt val, valresultatet gör inte någon skillnad.

För flera av de intervjuade eleverna har skolval lett till samtal om politik, med vänner och med familj. Att kunnat förmedla sin kunskap till andra familjemedlemmar för att öka deras kunskap om, och deltagande i, politiska processer är det flera elever som berättar om.

Utvärderingen har, genom uppdraget att analysera skolvalets effekter till forskare vid forskningsprogrammet Youth & Society, bidragit till ny kunskap om skolval. Ett av studiens viktigaste resultat är att deltagande i skolval verkar ha en positiv påverkan på den framtida intentionen att rösta (se bilaga 2, *En utvärdering av skolval 2010*). Mer forskning behövs för att med säkerhet kunna dra långtgående slutsatser men resultatet i analysen är betydelsefullt för den fortsatta utvecklingen av skolval.

Så långt som den här utvärderingen kan bedöma har skolvalets genomförande fungerat mycket väl på skolor där det har arrangerats. Information och material har varit uppskattat av de lokala arrangörerna. Många skolor har genomfört en mångfald av kringaktiviteter inför valen, för att öka kunskapen och möjligheten att del av demokratiska processer. Stödmaterialen till lärare har, den korta tidsperioden till trots, fått en bra spridning och har varit ett stöd för många lärare i sin undervisning.

Utvärderingens förslag

Mot bakgrund av det som framkommit i utvärderingen av arbetet med skolvalen 2014 ges i detta avsnitt förslag på utvecklingsområden.

Ge tid till utveckling och långsiktigt arbete

I utvärderingsarbetet är tid en återkommande fråga och den röda tråden är att det behövs tid för att kunna göra bättre. Skolvalets genomförande 2014 har fungerat bra, mycket av det som enligt tidigare utvärderingar inte har fungerat tillfredsställande har denna gång fungerat väl. Skolval är moget att utvecklas, för att bli ännu bättre. För att skolorna ska få bättre förutsättningar att planera, för att göra skolval tillgängligare, för att kunna utveckla material och metoder så behöver skolval tid för utveckling. Även mer kunskap om skolvalets effekter är något som bör eftersträvas.

Det finns anledning att titta mer på den långsiktighet som präglar Norges arbete med skolval, där uppdraget för verksamheten sträcker sig ända fram till år 2021. Utvärderingen rekommenderar regeringen att överväga ett mer långsiktigt uppdrag gällande skolval.

Tillgängliggör och öka räckvidden

Framtida skolval bör fortsatt sträva efter att öka räckvidden för skolval så att det ger alla elever förutsättningar att delta i samma utsträckning. Ett sådant arbete bör ta utgångspunkt i vad som framkommit i tidigare utvärderingar samt annan relevant kunskap och forskning för att avgöra vilka skolor eller grupper som särskilt bör fokuseras på. Arbetet bör också på ett tydligare sätt än 2014 rikta insatser för att nå dessa skolor eller grupper.

Tillgängligheten i information och material som rör skolval bör utvecklas. Inför framtida skolval bör också övervägas om material ska finnas på fler språk än svenska.

Stärk resultatets betydelse

I intervjustudien är det flera elever som ifrågasätter värdet av att delta i ett skolval när valresultatet inte har någon betydelse. Doktoranden Julie-Ann Ødegaard menar i sin studie av det norska skolvalets effekter att för förstagångsväljare så är det framförallt tron på att den egna rösten har betydelse som är viktig vid beslutet att gå och rösta (se bilaga 1, *Bakgrund: Kunskap och forskning med anknytning till skolval*). I det svenska skolvalet har valresultatet en begränsad betydelse. Att låta valresultatet, ungas röster, få en större betydelse skulle kunna bidra till att skolvalet får en viktigare roll och att detta stärker ungas intresse för politiskt deltagande. Inför kommande skolval är en rekommendation från denna utvärdering att insatser görs för att stärka resultatets betydelse.

Fortsätt utveckla kvaliteten i aktiviteter inför skolval

Att inspirera till kringaktiviteter inför skolvalen har varit prioriterat i arbetet med skolvalen 2014. Inför framtida skolval bör detta arbete fortsätta. Högre grad av interaktivitet och metoder som främjar politiska samtal är sådant som fortsatt kan utvecklas. Stödet för att arrangera debatter kan utvecklas vidare, förslagsvis i samarbete med de politiska ungdomsförbunden. Även stöd för att arrangera andra aktiviteter där politiska företrädare deltar, med fokus på dialog och samtal, kan utvecklas vidare.

Fortsätt arbetet med att stödja lärare

De stöd som har tagits fram till lärare inom ramen för arbetet med skolval men även som separat uppdrag har uppskattats av de lärare som har använt dem. Lärare har till utvärderingen bidragit med behov av ytterligare stöd och material. Abdelzadeh och Dahl rekommenderar i sin analys av skolvalet 2010 (se bilaga 2, *En utvärdering av skolval 2010*) ett mer långsiktigt arbete med att förse lärare med material och tips för att stimulera elevernas politiska intresse. Såväl stödmaterialet *Prata politik* som det sista numret av *Valår i klassrummet* är innehållsmässigt fortsatt relevanta även efter de två valen 2014. Dessa material bör fortsätta spridas. Utvärderingen rekommenderar att ett mer långsiktigt arbete med skolval även innefattar ett långsiktigt arbete för att stödja lärare i arbetet med politik och demokrati i skolan.

Initiera dialog om skolvalets utveckling

I utvärderingsarbetet har framkommit att det finns olika synsätt på hur arbetet med skolval ska organiseras och utföras. Utvärderingen rekommenderar att dialog om detta initieras i god tid inför kommande skolval.

Referenser

Justitiedepartementet (2013a) *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att genomföra förberedelser av skolval 2014*. (JU2013/5251/D) Regeringsbeslut III:3. Datum: 2013-07-23.

Justitiedepartementet (2013c) *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att ta fram stödmaterial om politisk information och närvaro av politiska partier i skolan*. (Ju2013/7073/D) Regeringsbeslut III:1. Datum: 2013-10-17.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *Skolval 2014 slutrapport*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Ungdomsstyrelsen (2011) *Ett val i sig. Utvärdering av skolvalet 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Utbildningsdepartementet (2013b) *Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Ungdomsstyrelsen*. (U2013/7617SAM, U2013/7806/UC, U2013/6072UC m.fl.) Regleringsbeslut II:5. Datum: 2013-12-19.

Elektroniska källor

Boverkets webbplats <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/urbant-utvecklingsarbete/>

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes webbplats om skolval <http://www.samfunnsveven.no/>

Skolverkets webbplats
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.221156!/Menu/article/attachment/karriartjanster-utanforskap-juli-2014.pdf

Övriga referenser

Intervju med projektledare på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, juni 2014 samt januari 2015.

Intervju med projektledare för Skolval2014, juni 2014 samt oktober 2014.

Intervju med projektledare för Det levande valet, oktober 2014.

Fokusgruppintervjuer med elever, november 2014.

Intervjuer med lärare, november 2014.

Fokusgruppintervju med företrädare för politiska ungdomsförbund, december 2014.

Fokusgruppintervju med företrädare för ungdomsorganisationer, december 2014.

Bilaga 1: Bakgrund kunskap och forskning med anknytning till skolval

Ungas valdeltagande

En av regeringens uttryckta förhoppningar med att ge medel för att utföra skolval är att det på sikt kan ha betydelse för valdeltagande bland unga. Mot bakgrund av tidigare studier om valdeltagande kan skolval vara ett sätt att skapa intresse för att använda sin rösträtt i tidig ålder, och därmed bidra till att skapa en vana av att rösta tidigt i livet. Individens valdeltagande tenderar enligt forskning att vara stabilt. Därför har valet att gå och rösta, eller att inte gå och rösta, de första gångerna som individen har möjlighet att delta i val, en stor betydelse för framtida valdeltagande (Oscarsson & Holmberg, 2013).

Tidigare studier visar också att de som går i gymnasieskolan röstar i högre utsträckning än andra unga väljare. Valdeltagandet bland unga i som går i gymnasiet skiljer sig dock mellan unga som går ett studieförberedande program och ett yrkesförberedande program, där de senare röstar i lägre utsträckning (Sveriges kommuner och landsting, 2009)

Skolan och det medborgarfostrande uppdraget

Skolval är inte en del av skolans undervisning och denna utvärdering har därför ingen ambition att utvärdera skolans uppdrag att förbereda elever för ett aktivt medborgarskap. Viss bakgrund är dock relevant även för utvärderingen. Tidigare studier visar att den svenska skolan klarar detta uppdrag väl på ett generellt plan, men att det finns stora skillnader mellan elever. Detta innebär framförallt att skolan har svårt att klara sitt uppdrag i de yrkesförberedande gymnasieprogrammen, särskilt när det gäller pojkar i de yrkesförberedande programmen.

Tidigare studier visar även att klassrumsklimatet har stor betydelse för elevernas möjlighet att tillägna sig demokratiska förhållningssätt och medborgarkompetenser. Skolan tycks ha svårt att jämna ut socioekonomiska skillnader och även kön och etnisk bakgrund har betydelse. Det finns också tydliga skillnader mellan olika stadsdelar när det gäller kunskapsnivåer, något som slår hårdast mot unga män med utländsk bakgrund (Ekman, 2007 samt Skolverket, 2011).

Ungdomsstyrelsens utvärderingar av skolval 2006 och 2010

Efter skolval 2006 och 2010 genomförde tidigare Ungdomsstyrelsen utvärderingar av projekten. I utvärderingen av skolvalet 2006 konstateras att elever själva i hög grad tycker att skolval är en bra metod för att öka intresset för politik och att intresset på de skolor som genomfört skolval var högre efter skolvalet. Utvärderingen visar även att antalet tillfällen för diskussion om politik och samhällsfrågor har avgörande betydelse för elevernas politiska intresse och engagemang samt benägenhet att rösta. Ett större intresse för politik och samhällsfrågor finns hos elever som har föräldrar med hög utbildning, elever som är utomlands födda samt flickor. En betydande andel av de som aldrig diskuterar politik och samhällsfrågor är pojkar.

I utvärderingen konstateras att det finns en polarisering mellan eleverna: de som redan har ett intresse för politik och samhällsfrågor visar på ett ökat intresse och deltagande i

politiska diskussioner i samband med skolvalet medan det hos de som har minst intresse av politik och samhällsfrågor finns en motsatt tendens – intresset minskar efter skolvalet.

Utvärderingen konstaterar även att projektet skolval har svårt att nå unga vars föräldrar har låg utbildningsbakgrund och elever med låga betyg i samhällskunskap.

I utvärderingens intervjustudie framkommer att enskilda lärares engagemang är viktigt och att elever efterfrågade mer aktiv undervisning i samband med valet.

Utvärderingen 2006 rekommenderar inför eventuella kommande skolval att mer resurser och insatser bör riktas för att försöka inkludera de unga som har ett lågt engagemang och låga kunskaper om demokrati (Ungdomsstyrelsen, 2007).

Vid utvärderingen av skolvalet 2010 var det framförallt de som själva ansvarade för att arrangera skolvalen på sin skola som deltog i utvärderingen, därutöver gjordes två klassrumsbesök för att ta del av elevernas bild av skolval.

De rekommendationer som utvärderingen gör är att beslutet om uppdraget att genomföra skolval bör komma tidigare, att den tekniska plattformen för anmälan och resultatrapportering bör förbättras och utvecklas, att innehållet i det pedagogiska materialet bör ses över för att bättre matcha behoven samt att en diskussion behöver föras kring hur öppna skolorna ska vara för de politiska ungdomsförbunden (Ungdomsstyrelsen, 2011)

Forskaranalys av skolvalet 2010

Inom ramen för utvärderingen har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor gett i uppdrag till forskningsprogrammet Youth & Society (YES) vid Örebro universitet att göra en analys av skolvalet 2010. Inom forskningsprogrammet pågår världens just nu största studie om hur unga människor utvecklar samhällsengagemang och politiskt intresse. Studien är longitudinell och följer unga under sju år, vilket möjliggör studier av processer och utveckling som leder till samhällsengagemang och politiskt intresse. I forskningsprogrammets materialet ställs frågan om deltagande i skolval. Med anledning av det har forskarna Ali Abdelzadeh och Viktor Dahl undersökt deltagande i skolvalet och skolvalets effekter 2010.

Artikeln (se bilaga 2, En utvärdering av skolvalet 2010, för att läsa artikeln i sin helhet) visar att valdeltagandet i skolvalet, i den grupp de undersöker, är högre bland elever i studieförberedande program och något högre bland tjejer. De socioekonomiska faktorer som är ett tydligt mönster för valdeltagandet i den vuxna befolkningen verkar inte vara av stor betydelse för valdeltagande i skolvalet.

Slutsatserna av analysen är att skolvalet 2010 tycks ha haft en viss effekt på intresset för politik och för politiskt deltagande, exempelvis framtida intention att rösta. Skolvalet 2010 tycks däremot inte ha haft effekt på politiska diskussioner med vänner och familj.

Slutsatserna ska tolkas med viss försiktighet innan ytterligare studier har gjorts, men är av stor betydelse för att ytterligare utveckla skolval som koncept.

Abdelzadeh och Dahl menar att deras studie visar att skolval kan ha en betydelse för att överbrygga socioekonomiska mönster som vanligen finns i den vuxna befolkningen. De menar även att det är viktigt att stödja lärare i arbetet med att stimulera till politiska diskussioner, gärna i god tid innan valet och rekommenderar fortsatt satsningar på detta. En ytterligare rekommendation från Abdelzadeh och Dahl är att starta arbetet med skolval ännu tidigare, redan i årskurs sex. De hänvisar då till tidigare forskning som visar att

politiska attityder, resurser och drivkrafter tenderar att vara rigida i vuxen ålder. Skolval i tidiga år kan påverka det framtida politiska intresset.

Annan forskning om skolval

Det finns begränsat med forskning om skolval och skolvals effekter på framtida politiskt intresse och deltagande, för skolval i Sverige har det i arbetet med denna utvärdering inte varit möjligt att hitta någon forskning alls. Artikeln som har tagits fram av forskningsprogrammet Youth & Society kan förhoppningsvis leda till att fler får intresse för att studera skolvalet.

Även om forskningen är begränsad så finns några studier som är intressanta i sammanhanget.

Ett program som har liknelser med skolval är programmet *Kids voting in USA*. Programmet är ett läroprogram som introducerats av civilsamhälleliga organisationer i USA och används av skolor. Utgångspunkten är att eleverna under en pågående valrörelse får delta i olika moment som normalt används i undervisning om demokratifrågor i skolor. Det ingår även moment som innebär att ungdomarna får hemuppgifter som stimulerar till politiska samtal med familjemedlemmar. Programmet avslutas med att ungdomarna går och röstar i ordinarie vallokaler (men i en separat urna). Utvärderingar av programmet är positiva. Programmet har följts upp under ett antal år och verkar indirekt ha haft betydelse för de enskilda studenternas valdeltagande men framförallt på deras politiska samtal och deltagande. Det verkar också ha haft en positiv betydelse på politiska samtal och deltagande i ungdomarnas familjer. Utvärderingarna lyfter särskilt fram att programmet kombinerar och skapar en helhet kring flera olika delar av det demokratiska och politiska lärandet genom att integrera influenser från skola, familj, media, val och kamrater (McDevitt & Kiouisis, 2006)

Pågående forskning om skolval i Norge

På Bergen universitet i Norge arbetar doktorand Julie Ann Ødegaard med en avhandling om skolvalets betydelse. Studien är pågående. Ødegaard finner i sina studier av datamaterial om det norska skolvalet att röstande i skolvalet kan ha viss betydelse för framtida benägenhet att rösta, men att de aktiviteter som arrangeras i samband med skolvalet (debatt och valgtorg) inte har betydelse. Det som är av störst betydelse för om förstagsväljare röstar i ordinarie val är tron på att rösten har betydelse. (Ødegaard, 2014a, opublicerat.)

Utifrån detta resultat ifrågasätter Ødegaard hur relevant ett skolval är, där resultatet inte har betydelse, för att stärka ungas politiska deltagande. Skolval, menar Ødegaard, förmedlar en pliktorienterad syn på valdeltagande – att det är en medborgerlig plikt att rösta, det viktiga är att du röstar och bidrar till att upprätthålla och legitimitera systemet – inte vad du röstar på. Inom denna pliktorienterade syn finns risk för att utrymmet för kritisk reflektion uteblir.

Ødegaard menar att skolval, om det ska användas, i sådant fall antingen bör vara tydligt knutet till undervisningen, så att det är tydligt för eleverna att avsikten med aktiviteten är att öva, alternativt att öka fokus på resultatet så att de unga kan sätta resultatet från skolvalet i samband med resultatet för det ordinarie valet. (Ødegaard 2014a, b samt c)

Referenser

Ekman T. (2007). *Demokratisk kompetens. Om gymnasiet som demokratiskola*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

Oscarsson H. & Holmberg S (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Skolverket (2011) *Skolan och medborgarskapandet*. Stockholm: Skolverket.

Sveriges kommuner och landsting (2009). *Valdeltagandet bland förstagångsväljare*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Skolval 2006. Ungdomsstyrelsens slutrapport*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Ett val i sig. Utvärdering av skolvalet 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ødegaard J-A. (2014a) Tuning in to formal politics: The intention of electoral participation among first time voters in Norway from 1997-2013. *Opublicerat*.

Ødegaard J-A. (2014b) Stemmer som ikke teller med: Hvilke grunner gir skolevalget for hvorfor ungdom skal delta i valg? *Opublicerat*.

Elektroniska källor

McDevitt M. & Kioussis S. (2006) Experiments in Political Socialization: Kids Voting USA as a Model for civic Education Reform. CIRCLE Working paper 49. Hämtat från webbplatsen för The Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement, www.civicyouth.org

Ødegaard J-A. (2014 c) Flere unge skrur på valgkanalen. Hämtat från webbplatsen för Vox Publica, www.voxpublica.no

Bilaga 2: En utvärdering av Skolval 2010

Ali Abdelzadeh och Viktor Dahl

Inledning

Syftet med denna rapport är att: (a) redogöra för vilka elever som deltog i skolvalet 2010, (b) samt undersöka huruvida deltagandet i skolvalet har någon effekt på ungas intresse för politik/samhällsfrågor, politiska diskussioner med föräldrar och vänner, intention att rösta i framtida val samt politiskt deltagande. För denna undersökning används först och främst enkätdata från *Political socialization Project* (PSP); en pågående longitudinell studie som undersöker framväxten av unga människors politiska attityder och engagemang (Amnå, Ekström, Kerr & Stattin, 2009). Analyserna i denna rapport omfattar endast elever i PSP-studien vars skola anmält till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor att de genomfört skolval. Totalt omfattar de analyser som denna rapport baseras på 3 högstadieskolor och 3 gymnasieskolor vilket sammantaget blir 860 elever.

Vilka deltog i skolvalet?

En central fråga för denna rapport är att redogöra för vilka som deltog i skolvalet 2010. För att kunna besvara denna fråga har vi vänt oss till några av de förklaringsfaktorer som forskningen om medborgares politiska engagemang och deltagande lyft fram som viktiga (jfr Verba, Schlozman & Brady, 1995). Faktorer som avses är: ungdomars socioekonomiska bakgrund, intresse för samhällsfrågor och politik samt inställning till politik, politiska diskussioner med människor i deras omgivning (såsom vänner och föräldrar), och slutligen också inställning till hur demokratin fungerar och förtroende för olika politiska institutioner. Dessa faktorer ger tillsammans en god överblick över vilka elever som deltog i skolvalet 2010.

Socioekonomiska bakgrundsfaktorer

Socioekonomiska faktorer såsom inkomst, utbildning och etnicitet har traditionellt sett getts ett stort utrymme inom forskningen om politiskt deltagande. Studier visar återkommande att människor med goda socioekonomiska förutsättningar tenderar att engagera sig politiskt i större utsträckning än de med svagare socioekonomisk förutsättningar (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Sherkat & Blocker, 1994). Också kön har visat sig vara betydelsefullt för i vilken utsträckning man engagerar sig för att försöka förändra politiskt (Gavray, Fournier, & Born, 2012; Mayer & Schmidt, 2004; Verba, Burns, & Schlozman, 1997). Frågan som inställer sig nu är: stämmer dessa slutledningar också på deltagandet i skolvalet? Är det så att inkomst, utbildning, nationell bakgrund och kön tycks spela roll för vem som röstar i skolvalet?

Tabell 1 nedan jämför de som röstat, och de som inte röstat i skolvalet 2010. Vi kan se att bland de 860 elever som denna undersökning omfattar så röstade nästan hälften (47,9 procent) i skolvalet 2010. Vidare undersöker Tabell 1 om de som röstade i skolvalet 2010 skiljer sig åt vad gäller kön, utbildningsnivå, inkomst, nationell bakgrund och gymnasieprogram från dem som inte röstade. Tabellen uppvisar en stor skillnad mellan gymnasieprogrammen. Gymnasieelever som går på studieförberedande (52,6%) program är mer benägna att rösta i skovalet, jämfört med dem som går på yrkesförberedande program (30,6%). Dessutom tycks tjejer rösta i skolvalet i större utsträckning än killar. Därutöver tycks det finnas få tecken på att deltagande i skolvalet skiljer sig åt mellan elever med olika socioekonomisk bakgrund: det är ungefär samma andel elever som röstar bland de vars föräldrar har en högre utbildning jämfört med de vars föräldrar har en lägre utbildning (ca 50 procent av eleverna röstade oavsett vad deras föräldrar hade för

utbildningsnivå); en ungefär lika stor andel elever röstade i skolvalet oavsett hushållets inkomst (ca 50 procent av eleverna röstade oavsett hushållets inkomst); och huruvida elever röstade i skolvalet eller inte tycks inte heller kunna härledas till deras nationella bakgrund (knappt hälften, 48-49 procent, röstade i skolvalet oavsett om de var födda i Sverige eller ej).

Tabell B1. Deltagande i skolval och socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Procent (frekvens)

	Röstade i skolvalet?		N
	Ja	Nej	
Kön			
Alla	47,9 (412)	52,1 (448)	860
Tjejer	52,2 (221)	47,8 (202)	423
Killar	43,7 (191)	56,3 (246)	437
Föräldrarnas utbildningsnivå*			
Båda föräldrarna har högskoleutbildning	50,0 (73)	50,0 (73)	146
En förälder har högskoleutbildning	54,8 (97)	45,2(80)	177
Ingen förälder har högskoleutbildning	50,5 (96)	49,5 (94)	190
Inkomst*			
1-30 000	50,4 (62)	49,6 (61)	123
30 001 -	48,2 (169)	51,8 (157)	326
Är du född i Sverige?			
Ja	47,9 (371)	52,1(403)	774
Nej	48,8 (40)	51,2 (42)	82
Gymnasieprogram			
Teoretiskt/studieförberedande	52,6 (251)	47,4 (226)	477
Yrkesprogram	30,6 (196)	69,4 (136)	196

Kommentar: *Rapporterad av elevernas föräldrar.

Sammanfattningsvis tycks det vara vanligare att rösta i skolvalet bland elever som går på studieförberedande program jämfört dem som går på yrkesförberedande program, samt bland tjejer än killar. Däremot fann vi inte några tecken på att socioekonomisk bakgrund verkar särskilt avgörande för vem som röstar i skolvalet och vem som inte gör det. På basis av dessa analyser så tycks alltså elevers socioekonomiska bakgrund vara av mindre vikt för att rösta i skolvalet än vad tidigare forskning visat att socioekonomisk bakgrund är för politiskt engagemang och deltagande i allmänhet.

Intresse för politik och samhällsfrågor, känslor för politik samt politisk självtilltro.

Att vara politiskt intresserad och att intressera sig för sådant som händer i vårt samhälle har visat sig ha en stark koppling till att också faktiskt försöka påverka samhällsproblem och politiken i praktiken (Prior, 2007; Shani, 2009; Strömbäck & Shehata, 2010; Xenos & Moy, 2007). I samma anda har forskningen också funnit att känslor för politik (Fowler, Baker, & Dawes, 2008) samt människors uppfattning att de faktiskt själva kan göra något för att förändra är faktorer starkt kopplade till politiskt engagemang och deltagande (Sohl, 2011).

I denna undersökning visar sig vikten av ett politiskt intresse också för det skolpolitiska deltagandet. Tabell 2 visar att andelen som röstade i skolvalet växer ju mer intresserad man är av politik eller samhällsfrågor (med undantag för kategorin ”Totalt ointresserad” på samhällsintressefrågan); ungefär en tredjedel röstade bland de som uttryckte ett ”totalt ointresse” för politik eller samhällsfrågor medan ungefär två tredjedelar röstade bland dem som uttryckte

”mycket intresse” för politik eller samhällsfrågor. Vidare visar Tabell 2 också att andelen som röstade var större bland dem som hade mer positiva känslor för politik samt att andelen som röstade blev större ju mer tilltro eleverna hade till sin egen förmåga att förändra samhället (politisk självtilltro). Vi gjorde även medelvärdesjämförelser för de fyra aspekter som tas upp i Tabell 2. Dessa medelvärden visade samma mönster: i jämförelse med de som inte röstade i skolvalet så var a) intresset högre för både politik och samhällsfrågor, b) känslorna för politik var mer positiva, och c) den politiska självtilltron starkare bland dem som röstade i skolvalet (alla dessa skillnader var statistiskt säkerställda på $p < .05$ -nivån).

Tabell B2. Deltagande i skolval och politiska deltagande. Procent (frekvens).

	Röstade i skolvalet?		N
	Ja	Nej	
Intresse för politik			
Totalt ointresserad (1)	32,6 (59)	67,4 (112)	181
Inte alls intresserad (2)	43,5 (57)	56,5 (74)	131
Inte särskilt intresserad (3)	50,8 (131)	49,2 (127)	258
Ganska intresserad (4)	56,5 (109)	43,5 (84)	193
Mycket intresserad (5)	68,6 (35)	31,4 (16)	51
Medelvärde	3,01^a	2,52^b	814
Intresse för samhällsfrågor			
Totalt ointresserad (1)	31,9 (15)	68,1 (32)	47
Inte alls intresserad (2)	20,3 (13)	79,7 (51)	64
Inte särskilt intresserad (3)	39,7 (100)	60,3 (152)	252
Ganska intresserad (4)	55,6 (207)	44,4 (165)	372
Mycket intresserad (5)	63,8 (74)	36,2 (42)	116
Medelvärde	3,76^a	3,30^b	851
Känslor för politik			
Avskyr (1)	31,7 (26)	68,3 (56)	82
Jättetråkigt (2)	33,1 (44)	66,9 (89)	133
Tråkigt (3)	45,8 (65)	54,2 (77)	142
Varken roligt eller tråkigt (4)	52,4 (154)	47,6 (140)	294
Roligt (5)	59,7 (95)	40,3 (64)	159
Jätteroligt (6)	57,1 (20)	42,9 (15)	35
Medelvärde	3,76^a	3,25^b	845
Politisk självtilltro*			
stämmer inte alls (1)	30,4 (17)	69,6 (39)	56
stämmer inte så bra (2)	39,5 (100)	60,5 (153)	253
stämmer ganska bra (3)	51,1 (191)	48,9 (183)	374
stämmer precis (4)	61,5 (91)	38,5 (57)	148
Medelvärde	2,90^a	2,60^b	831

Kommentar: a och b indikerar statistiskt säkerställda skillnader mellan de som röstade i skolvalet och de som avstod från att rösta. * Politiskt självtilltro är mät genom påståendet: "Jag kan göra skillnad i samhället".

Politiska diskussioner med föräldrar och kompisar

En viktig faktor för att kunna bilda sig en egen uppfattning om samhällsproblem, hålla sig informerad om olika politiska frågor och kanske övertyga andra om sina egna politiska tankar och idéer är politiska diskussioner (Eveland, 2004; Eveland & Kleinman, 2013). Vi frågade ungdomarna i vår studie hur ofta det händer att de diskuterar politik eller samhällsfrågor med sina föräldrar och kompisar. Resultaten i Tabell 3 visar, överlag, att ju oftare elever diskuterar politik desto mer sannolikt att de röstade i skolvalet. Detta mönster tycks stämma för både politiska diskussioner med kompisar och föräldrar (ett litet undantag för ”mycket ofta” med föräldrar men mönstret är fortfarande tydligt). Samma resultat visar de medelvärdesjämförelser som Tabell 3 också innehåller; politiska diskussioner är vanligare bland dem som röstade i skolvalet än bland dem som inte röstade ($p < .05$).

Tabell B3. Relationen mellan skolval och diskussion om politik och samhällsfrågor. Procent (frekvens).

	Röstade i skolvalet?		N
	Ja	Nej	
Diskuterar med kompisar			
Aldrig (1)	36,1 (88)	63,9 (156)	244
Sällan (2)	48 (154)	52 (167)	321
Då och då (3)	57 (135)	43 (102)	237
Mycket ofta (4)	66 (33)	34 (17)	50
Medelvärde	2,28^a	1,95^b	852
Diskuterar med föräldrar			
Aldrig (1)	35,9 (52)	64,1 (93)	145
Sällan (2)	44,7 (157)	55,3 (194)	351
Då och då (3)	57 (167)	43 (126)	293
Mycket ofta (4)	54 (34)	46 (29)	63
Medelvärde	2,45^a	2,21^b	852

Kommentar: a och b indikerar statistiskt säkerställda skillnader mellan de som röstade i skolvalet och de som avstod från att rösta.

Förtroende för samhällsinstitutioner och nöjdhet med demokratin

En positiv inställning till olika samhällsinstitutioner och även positiva attityder gentemot demokrati i allmänhet har länge ansetts som viktiga aspekter för det politiska systemets legitimitet, stabilitet och effektivitet (Easton, 1965; Abdelzadeh & Ekman, 2012). Att medborgare är nöjda med hur demokratin fungerar i praktiken, att de har förtroende för de förtroendevalda och uppvisar tillit till politiska institutioner har därför ofta använts som indikatorer på demokratins hälsotillstånd och kvalitet (Mishler & Rose, 2001). En anledning till detta har varit att medborgare som är nöjda tycks ha högre tillit till det politiska systemets institutioner och de verkar samtidigt också mer benägna att engagera sig politiskt, speciellt genom institutionella kanaler såsom val och politiska partier (Norris, 1999).

Detta samband mellan institutionellt politiskt deltagande och demokratisk tillit torde vi också finna när vi jämför dem som röstade i skolvalet och de som inte röstade. Så, fanns det någon skillnad i detta avseende mellan de som röstade i skolvalet och de som avstod från att rösta? Resultatet redovisas i tabellen nedan (Tabell 4). Tabell 4 visar ett tydligt mönster; ju nöjdare man är med hur demokratin eller dess representanter agerar och ju större ens förtroende är för de

politiska institutionerna (riksdagen och regeringen), desto mer troligt att man röstar i skolvalet. Medelvärdesjämförelserna i Tabell 4 visar samma resultat; de som röstade i skolvalet tycks mer nöjda och visar högre förtroende för politiska institutioner än de som inte röstade i skolvalet (notera att skillnaden vad gäller hur regeringen sköter sina uppgifter dock inte var statistiskt signifikant).

Tabell B4. Relationen mellan skolvalet och nöjdhet med demokratin och förtroende för samhällsinstitutioner.

	Röstade i skolvalet?		N
	Ja	Nej	
Nöjdhet med demokratin			
Inte alls nöjd (1)	25 (8)	75 (24)	32
Inte särskilt nöjd (2)	35,3 (36)	64,7 (66)	102
Ganska nöjd (3)	49,3 (273)	50,7 (281)	554
Mycket nöjd (4)	57 (90)	43 (68)	158
Medelvärde	3,09^a	2,89^b	846
Nöjdhet med hur regeringen sköter sina uppgifter			
Inte alls nöjd (1)	44,1 (30)	55,9 (38)	68
Inte särskilt nöjd (2)	46,9 (91)	53,1 (103)	194
Ganska nöjd (3)	48,5 (238)	51,5 (253)	491
Mycket nöjd (4)	51,7 (46)	48,3 (43)	89
Medelvärde	2,74	2,70	842
Förtroende för riksdagen			
Inget förtroende alls (1)	34,5 (39)	65,5 (74)	113
Inte särskilt stort förtroende (2)	39,3 (116)	60,7 (179)	295
Ganska stort förtroende (3)	56,1 (215)	43,9 (168)	383
Mycket stort förtroende (4)	62,1 (36)	37,9 (22)	58
Medelvärde	2,61^a	2,31^b	849
Förtroende för regeringen			
Inget förtroende alls (1)	36,1 (43)	63,9 (76)	119
Inte särskilt stort förtroende (2)	41,3 (124)	58,7 (176)	300
Ganska stort förtroende (3)	54,8 (205)	45,2 (169)	374
Mycket stort förtroende (4)	63,6 (35)	36,4 (20)	55
Medelvärde	2,57^a	2,30^b	848

Kommentar: a och b indikerar statistiskt säkerställda skillnader mellan de som röstade i skolvalet och de som avstod från att rösta.

Sammantaget visar resultaten från de två föregående tabellerna (2 och 3) att ungas egna politiska attribut (dvs. intresse för politik och samhällsfrågor, känslor inför politik och självtilltro) är av betydelse för deras deltagande i skolvalet. Men minst lika viktigt är också deras förhållningssätt till det politiska systemet och deras interaktion med omgivningen, som kommer till uttryck i politiska diskussioner med föräldrar och kompisar. Således verkar flera faktorer tillsammans vara av avgörande betydelse för ungas deltagande i skolvalet.

Skolvalets effekter

Den andra delen av denna rapport har som syfte att undersöka huruvida skolvalet tycks ha någon effekt på olika politiska avseenden. Som påpekats tidigare kommer den data som använts från en longitudinell enkätstudie. Eftersom Skolval 2010 genomfördes i samband med riksdagsvalet så gick skolvalet av stapeln under hösten samma år. Då PSP-studien samlade in sina data under vårarna de berörda åren så kom Skolval 2010 att fungera som ett naturligt experiment i vilket vissa skolor deltog och andra inte. Att en skola deltog i Skolval 2010 var en förutsättning för att den skulle omfattas av analyserna i denna rapport.

Det vi sedan gjorde var att undersöka om skolvalet tycktes inverka på elevernas politiska attityder och deltagande. Vi tar politiskt intresse som exempel: Vi ville undersöka om de elever som deltog i skolvalet hade ett högre politiskt intresse året efter skolvalet. Vi använde politiskt intresse vid året efter skolvalet (2011) som utfallsvariabel i en modell som samtidigt kontrollerade för a) det politiska intresset från året vid skolvalet (2010) och b) ytterligare relevanta kontrollvariabler från året vid skolvalet (2010). Genom att kontrollera för politiskt intresse från året vid skolvalet, studerar analysen i vilken utsträckning som skolvalet kan förutsäga förändringar i politiskt intresse från ett år till nästa. Vi upprepade sedan samma modell för var och en av de politiska variabler som rapporten omfattar. Med detta förfarande kunde vi undersöka huruvida skolvalet tycktes ha en positiv, negativ eller ingen påverkan på elevernas politiska attityder och politiska deltagande.

Skolvalets effekt på intresse för politik och samhällsfrågor samt för politiska diskussioner

Så, har deltagandet i skolvalet någon effekt på ungas intresse för politik/samhällsfrågor, politiska diskussioner med föräldrar och vänner? När vi kontrollerar för olika bakgrundsfaktorer (kön, ålder, socioekonomisk status och nationell bakgrund) och tidigare intresse visar sig skolvalet ha en begränsad, men ändå observerbar, positiv effekt på elevers politiska intresse. Skolvalseffekten på politiskt intresse var inte särskilt stark men i kombination med de omfattande kontroller som modellerna omfattar så visar detta resultat att skolvalet ändå tycks spela roll för hur vissa elever utvecklar sitt politiska intresse. Mer precist uttryckt; skolvalet verkar förklara och vara en bidragande faktor till ökningen av de ungas politiska intresse ett år senare (2011). Däremot verkar deltagande i skolvalet inte ha någon statistiskt säkerställd effekt på elevernas intresse för samhällsfrågor och politiska diskussioner med föräldrar och vänner. Av bakgrundsfaktorerna tycks endast ålder ha en statistiskt säkerställd effekt. Effekten är inte stark men visar ändå att politiskt intresse och diskussion ökar mer hos äldre elever än hos yngre året efter skolvalsåret.

Skolvalets effekt på politisk deltagande

Den sista aspekt som denna rapport undersöker är i vilken utsträckning skolvalet inverkar på unga människors politiska deltagande. Tillvägagångssättet för att studera skolvalets effekt är detsamma som för politiskt intresse och diskussion. Vi inkluderade tre former av politiskt deltagande: a) elevernas intention att rösta i framtiden, b) deras deltagande genom institutionella påverkanskanaler (deltagit i ett möte som handlade om politik eller samhällsfrågor och/eller kontaktat en politiker eller tjänsteman), och c) deras deltagande i icke-institutionella former av politisk påverkan (exempelvis skrivit under namnlistor, bojkottat eller köpt en viss produkt av politiska, etiska eller miljökäl och deltagit i en laglig demonstration).

Även här kontrollerade vi för effekterna av olika bakgrundsfaktorer (kön, ålder, socioekonomisk status och nationella bakgrund). Resultaten visar att tjejer och Sverigefödda elever är mer benägna att rösta över tid än killar och elever födda utanför Sverige. Därutöver tycks bakgrundsfaktorer ha en relativt liten inverkan på de tre politiskt deltagandevariablerna. Bakgrundsfaktorer är en sak men huvudfrågan här är alltså: finns det någon effekt av skolvalet på elevers politiska deltagande?

Resultaten från våra analyser visar att skolvalet tycks ha en positiv effekt på såväl framtida intentioner att rösta som på institutionellt och icke-institutionellt politiskt deltagande. Eller annorlunda uttryckt; deltagande i skolvalet tycks förklara de ungas ökade politiska deltagande och intentioner att rösta ett år senare (2011), även då vi kontrollerar för eller tar bort effekterna från viktiga bakgrundsfaktorer. Effekterna från skolvalet är svaga men observerbara och statistiskt säkerställda vid kontroll för nämnda bakgrundsfaktorer och tidigare politiskt deltagande. Detta fynd bör dock främst uppfattas som en indikation. Kanske kan skolvalet och allt vad det innebär i form av demokratiska och politiska lärdomar tjäna en viktig roll som en utjämnare av sociala och ekonomiska strukturer? Och kanske kan det vara så att skolvalet kan vara ett sätt att stärka resurssvaga och potentiellt balansera de sociala och ekonomiska skillnader som ofta uppvisar sig då vuxna människor jämförs med avseende på politiskt deltagande?

Sammantaget kan det konstateras att skolvalet tycks ha positiva effekter på de ungas politiska intresse och deltagande. Ungdomar som röstar i skolvalet tycks bli mer intresserade av politik och i högre utsträckning delta i politiska aktiviteter än de som avstår från att rösta i skolvalet.

Slutsatser och diskussion

Syftet med denna rapport har varit tvådelat; dels att synliggöra eventuella skillnader mellan de som deltog och de som valt att avstå från att medverka i Skolval 2010, dels att genomföra en utvärdering av skolvalets betydelse för de ungas framtida samhällsengagemang. De empiriska resultaten, när det gäller det första syftet, indikerade en rad statistiskt säkerställda skillnader mellan de som deltog och de som avstod från att delta i skolvalet. De som deltog i skolvalet var till exempel mer intresserade av politik och samhällsfrågor, mer positivt inställda till politik, diskuterade politiska frågor mer frekvent med sina föräldrar och kompisar och de var också mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige, jämfört med de som avstod från att rösta i skolvalet. I den aktuella studien fann vi emellertid inga skillnader mellan ungdomarna vad avser socioekonomiska bakgrundsfaktorer, vilket går emot den tidigare forskningen om valdeltagande. En förklaring till varför socioekonomisk bakgrund inte verkar särskilt avgörande kan ha göra med den specifika kontext, det vill säga skolan, där skolvalet genomförs. Det är möjligt att skolan skapar bättre förutsättningar och fungerar som ett kompenserande forum för socioekonomiskt resurssvaga elever och på så sätt når ungdomar som i andra sammanhang inte skulle delta i en snarlik aktivitet. Slutsatsen som kan dras i relation till rapportens första syfte är således att ungas politiska attribut – såsom intresse för politik, politiska diskussioner, politisk självtilltro, förhållningssätt till politik och det politiska systemet – snarare än deras socioekonomiska bakgrund, tycks vara viktiga förutsättningar för deltagande i skolval.

Vad gäller rapportens andra syfte visade de empiriska resultaten att skolvalet hade svaga, dock statistiskt säkerställda och positiva effekter på de ungas politiska deltagande och intentioner att rösta, även vid kontroll av en rad viktiga bakgrundsfaktorer och tidigare nivåer av politiskt deltagande. Skolvalet verkade däremot inte ha några effekter på förändringar i politiska diskussioner med föräldrar och vänner. En sannolik förklaring till detta kan vara att det i själva verket är politiska diskussioner som driver de ungas deltagande i skolvalet, snarare än det motsatta.

Den aktuella rapporten har dock vissa begränsningar som bör beaktas. Denna undersökning baseras på data som omfattade skolor i endast en svensk stad. Det bör emellertid påpekas att staden där urvalet av skolorna gjordes är mycket lik genomsnittet av den svenska befolkningen vad gäller grundläggande socioekonomiska- och demografiska aspekter såsom inkomst, etnisk bakgrund och arbetslöshet. En andra begränsning utgörs av att skolorna som ingick i studien inte var slumpmässigt utvalda. Med andra ord, givet dessa metodologiska aspekter så bör tolkningar

och generaliseringar av resultaten göras med försiktighet. Resultaten här kan exempelvis inte generaliseras till att gälla alla skolor som deltagit i skolvalet. En tredje begränsning gäller orsakssambandet. Vi kan i denna rapport se att skolvalet tycks ha en effekt på t.ex. politiskt intresse och deltagande. Det är dock en annan fråga huruvida det är a) redan intresserade och politiskt aktiva elever som blir ännu mer intresserade och politiskt aktiva i samband med sitt deltagande i skolvalet eller om det b) handlar om att ointresserade och oengagerade elever med hjälp av skolvalet blir mer intresserade och aktiva politiskt. Mer precist uttryckt; utifrån våra empiriska analyser kan vi inte fastställa huruvida skolvalet leder till ett ökat politiskt intresse eller om ungdomar med ett högt intresse för politik väljer att rösta i skolvalet.

Trots dessa begränsningar ger denna rapport en tämligen djupgående bild av vilka skiljelinjerna är mellan de som deltagit och de som inte deltagit i skolvalet. Tack vare data från två olika mätillfällen med samma individer ger denna rapport en bättre förståelse för, och klarhet i, skolvalets betydelse för ungas framtida samhällsengagemang. Detta har inte tidigare varit möjligt att åstadkomma då tidigare forskning på området (jfr Ungdomsstyrelsen, Skolvalet 2006) endast omfattat tvärsnittsdata (data som studerar en population vid endast ett tillfälle). Allt som allt ger de empiriska resultaten i denna rapport indikationer på att skolvalet kan vara av betydelse för de ungas politiska verklighet och delaktighet i de demokratiska processerna.

Det finns emellertid möjlighet att jobba ännu mer strategiskt och långsiktigt med skolvalet i syfte att inspirera alltför unga att delta i själva skolvalet men också för att se till att erfarenheterna från skolvalet får större betydelse för ungas framtida demokratiska deltagande och engagemang. En rekommendation inför kommande skolval är därför att vid upprepade tillfällen, i god tid innan genomförandet av valet, förse lärarna med diskussionsmaterial om relevanta samhällsfrågor och tips för att stimulera elevernas politiska intresse. Genom att uppmuntra till delaktighet i politiska diskussioner, tala om politik på ett roligt och intressant sätt samt reagera positivt när eleverna tar upp och engagerar sig i samhällsfrågor torde lärarna ha bättre förutsättningar att stimulera och på lång sikt också öka de ungas intresse för politik och demokratiska processer, såsom delaktighet i skolvalet. En annan rekommendation är att också genomföra skolvalet redan bland elever i årskurs 6. Ett argument för inkluderingen av dessa yngre ungdomar är att forskning har visat att vissa politiska attityder, resurser och drivkrafter, inte minst politiskt intresse, tycks vara mycket stabila och rigida i vuxen ålder. Samma forskning antyder också att politiskt intresse torde vara möjligt att påverka i yngre tonåren och kanske även tidigare (Prior, 2010). Rapporten föreslår slutligen, i syfte att möjliggöra en fördjupad utvärdering av skolvalets effekter, att en longitudinell studie genomförs. Mer specifikt bör samma elever från ett antal slumpmässigt utvalda skolor ingå i en undersökning med två undersökningstillfällen; ett tillfälle före och ett efter skolvalet. Genom ett sådant tillvägagångssätt blir det möjligt att mer systematiskt undersöka effekterna av skolvalet för ungas demokratiska och politiska utveckling.

Slutligen, i ljuset av de resultat som uppvisats i denna rapport, bör skolvalet ses som en viktig resurs för skolans dubbla uppdrag; att förmedla kunskaper och samtidigt utveckla demokratiska och självständiga medborgare. Genom långsiktiga och strategiska satsningar på skolvalet finns det möjligheter att ytterligare stärka skolans förutsättningar att främja demokratin och fostra framtidens demokratiska medborgare.

Referenser

- Abdelzadeh, A., & Ekman, J. (2012). Understanding Critical Citizenship and Other Forms of Public Dissatisfaction: An Alternative Framework. *Politics, Culture and Socialization*, 3(1-2), 179-196.
- Amná, E., Ekström, M., Kerr, M., & Stattin, H. (2009). Political socialization and human agency. The development of civic engagement from adolescence to adulthood. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 111(1), 27-40.
- Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.
- Eveland, W. P. (2004). The effect of political discussion in producing informed citizens: The roles of information, motivation, and elaboration. *Political Communication*, 21(2), 177-193.
- Eveland, W. P., & Kleinman, B. S. (2013). Comparing General and Political Discussion Networks Within Voluntary Organizations Using Social Network Analysis. *Political Behavior*, 35(1), 65-87.
- Fowler, H. J., Baker, A. L., & Dawes, T. C. (2008). Genetic Variation in Political Participation. *American Political Science Review*, 102(2), 233-248.
- Gavray, C., Fournier, B., & Born, M. (2012). Non-conventional/illegal political participation of male and female youths. *Human Affairs*, 22, 405-418.
- Mayer, J. D., & Schmidt, H. M. (2004). Gendered political socialization in four contexts: political interest and values among junior high school students in China, Japan, Mexico, and the United States. *Social Science Journal*, 41(3), 393-407.
- Mishler, W., & Rose, R. (2001). What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 30-62.
- Norris, P. (1999). *Critical citizens: global support for democratic government*. Oxford England; New York: Oxford University Press.
- Prior, M. (2007). *Post-broadcast democracy: How media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prior, M. (2010). You've either got it or you don't? The stability of political interest over the life cycle. *Journal of Politics*, 72(3), 747-766.
- Shani, D. (2009). *On the Origins of Political Interest*. Dissertation, Department of Politics, Princeton University, Ann Arbor.
- Sherkat, D. E., & Blocker, T. J. (1994). The Political Development of Sixties' Activists: Identifying the Influence of Class, Gender, and Socialization on Protest Participation. *Social Forces*, 72(3), 821-842.
- Sohl, S. (2011). Pathways to political efficacy – Theoretical considerations and empirical illustrations on youths' acquisition of political efficacy. *Journal of Politics, Culture and Socialization*, 2(4), 389-414.
- Strömbäck, J., & Shehata, A. (2010). Media malaise or a virtuous circle? Exploring the causal relationships between news media exposure, political news attention and political interest. *European Journal of Political Research*, 49(5), 575-597.
- Ungdomsstyrelsen. (2006). *Skolval 2006 – ungdomsstyrelsen slutrapport*. Hämtad från: http://www.mucl.se/sites/default/files/publikationer_uploads/skolval-2006_0.pdf.
- Verba, S., Burns, N., & Schlozman, K. L., (1997). Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *Journal of Politics*, 59(4), 1051-1072.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Xenos, M., & Moy, P. (2007). Direct and differential effects of the Internet on political and civic engagement. *Journal of Communication*, 57(4), 704-718.

Bilaga 3: Utvärderingsenkät till ansvariga elever och lärare

1. Är du elev eller lärare?

Frågan måste besvaras för att komma vidare i enkäten.

- Elev
- Lärare

Besvaras av lärare

2. Vad stämmer bäst på var du arbetar?

- Grundskolans åk 7-9
- Gymnasieskolan
- Grundsärskola åk 7-9
- Gymnasiesärskola
- Annat

Besvaras av lärare

3. I vilket ämne undervisar du mest?

- Samhällskunskap
- Annat: (ange gärna vilket)

Besvaras av lärare

4. Genomfördes det skolval på din skola i samband med riksdagsvalet 2010?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Besvaras av elever

5. Vilket av följande alternativ stämmer bäst på din skolgång just nu: Jag går i..

- Årskurs 7
- Årskurs 8
- Årskurs 9
- Gymnasiet, år 1
- Gymnasiet, år 2
- Gymnasiet, år 3
- Går inte i skolan, jag gick ut gymnasiet våren 2014
- Grundsärskola
- Gymnasiesärskola
- Annat eller vet ej

Besvaras av elever, om svaret "Gymnasiet, år 1", "Gymnasiet, år 2" eller "Gymnasiet, år 3" på fråga 5.

6. Vilket program går du?

- Barn- och fritidsprogrammet
- Bygg- och anläggningsprogrammet
- Ekonomiprogrammet
- El- och energiprogrammet
- Estetiska programmet
- Fordons- och transportprogrammet
- Handels- och administrationsprogrammet
- Hantverksprogrammet
- Hotell- och turismprogrammet
- Humanistiska programmet
- Industritekniska programmet
- Naturbruksprogrammet
- Naturvetenskapsprogrammet
- Restaurang- och livsmedelsprogrammet
- Samhällsvetenskapsprogrammet
- Teknikprogrammet
- VVS- och fastighetsprogrammet
- Vård- och omsorgsprogrammet
- Annat studieförberedande program
- Annat yrkesförberedande program
- Annat

Besvaras av elever

7. Är du:

- Tjej
- Kille
- Annan könstillhörighet

Besvaras av elever

8. Vilket var ditt senaste betyg i ämnet samhällskunskap?

- A
- B
- C
- D
- E
- F
- Vet ej

Besvaras av elever

9. Hur kommer det sig att du blev ansvarig för att arrangera Skolval2014 på din skola? (Du kan markera flera alternativ)

- Jag är del av elevråd eller elevkår på skolan
- Jag är politiskt intresserad så det var självklart att vara med och arrangera skolval
- Jag blev tillfrågad av andra elever på skolan
- Jag blev tillfrågad av lärare
- Jag vet inte varför jag blev ansvarig
- Annat alternativ

10. I vilket eller vilka skolval deltog din skola?

Frågan måste besvaras för att komma vidare i enkäten.

- Enbart Europaparlamentsvalet
- Enbart riksdagsvalet
- Båda valen
- Vet inte

Om "Enbart riksdagsvalet" på fråga 10.

11. Vet du varför din skola valde att inte delta i Europaparlamentsvalet?

- Nej
- Ja. (Beskriv gärna varför skolan inte deltog)

Om "Enbart Europaparlamentsvalet" på fråga 10.

12. Vet du varför din skola valde att inte delta i riksdagsvalet?

- Nej
- Ja. (Beskriv gärna varför skolan inte deltog)

13. Använde ni på din skola rollspel som handlade om valet?

Frågan måste besvaras för att komma vidare i enkäten.

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om alternativ "Ja" på fråga 13.

14. När ni spelade rollspel, använde ni då något av de två rollspel som organisationerna SVEA och Sverok tagit fram särskilt för Skolval2014?

- Ja, vi använde Rådet - ett rollspel om demokratifrågor och Europaparlamentet
- Ja, vi använde Replikanten skolan, ett rollspel om demokratifrågor och riksdagsvalet
- Ja, vi använde både Rådet och Replikanten skolan
- Nej, vi använde ett annat/andra rollspel
- Jag vet inte vilket rollspel vi använde

Om svarat alternativ "Ja" på fråga 13.

15. Använde ni på din skola en spelledare från Sverok?

- Ja
- Nej
- Vi försökte boka en spelledare från Sverok men de var redan fullbokade
- Vet ej

Om alternativ "Ja" på fråga 13.

16. Hur tycker du att rollspel fungerade som metod för att lära mer om demokrati och val? Svara på en skala mellan 1 och 5 där 1= inte alls bra och 5= jättebra.

- 1   2   3   4   5
-

Vet ej

17. Hade ni besök av representanter från partier eller de politiska ungdomsförbunden i samband med skolvalet?

Frågan måste besvaras för att komma vidare i enkäten.

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om svarat "Inte alls" eller "Inte särskilt bra" på fråga 25.

26. Om du svarat att samarbetet inte fungerat alls eller inte fungerat särskilt bra, berätta gärna varför det inte fungerade.

27. På vilket eller vilka sätt fick du information om att din skola kunde anmäla sig till Skolval2014? (Om du fått information på flera sätt kan du kryssa i flera rutor)

- Genom broschyr, vykort eller annat tryckt informationsmaterial från Skolval2014
- Genom inbjudan till Skolval2014 informationsturné
- Genom sociala medier (facebook/twitter/instagram eller liknande)
- Genom tidningar, tv eller radio
- Från bekant på annan skola
- Genom telefonsamtal från Skolval2014
- Genom mail från Skolval2014
- Genom att jag träffade informatörer från Skolval2014
- Från en lärare på skolan
- Från en elev på skolan
- Jag fick informationen på annat sätt, ange gärna hur:
- Vet ej

28. Hur fungerade materialet och informationen från Skolval2014 som stöd för att arrangera skolval på din skola?

	Inte bra	Inte särskilt bra	Varken bra eller dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Vet ej
Startpaketet (med flera material som ni fick när ni anmälde er)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valpaketet (med material för att genomföra själva valet)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hemsidan för Skolval2014	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Information via e-post från Skolval2014	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29. Var det någon information eller något stöd du saknade?

- Nej, jag saknade inget
- Vet ej
- Ja, jag saknade stöd och information om:

Besvaras av lärare

30. Om du har använt något av nedanstående material, hur har det fungerat som stöd i din undervisning i samband med valen? (Alla materialen kommer från Ungdomsstyrelsen / Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor)

	Inte bra	Inte särskilt bra	Varken bra eller dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Ej använt materialet
Prata politik - ett metodmaterial om demokratiska samtal i skolan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valår i klassrummet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Höj Röstén! En guide till att höja valdeltagandet bland förstagångsväljare under supervalåret 2014	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Besvaras av lärare, om svarat alternativet "Ej använt materialet" fråga 30.

31. Om det är material från den förra frågan som du inte använt, varför har du inte använt det/dem? (Du kan markera flera alternativ)

- Jag visste inte om att det fanns
- Jag har redan annat bra material för den här typen av undervisning
- Jag tyckte inte att det var användbart
- Vet inte
- Annat alternativ, ange gärna:

Besvaras av lärare

32. Finns det något material eller stöd att använda i undervisningen som du har saknat? Berätta gärna.

Besvaras av elever

33. Hur lätt eller svårt tycker du på det stora hela att det var att arrangera skolval?

Mycket Svårt	Svårt	Varken lätt eller svårt	Ganska Lätt	Mycket lätt	Vet ej
☐	☐	☐	☐	☐	☐

34. Om du skulle arrangera skolval igen, skulle du göra någonting på ett annat sätt? I så fall vad, och hur skulle du göra istället?

Besvaras av lärare

35. Vad är din bild av hur skolvalet och aktiviteterna i samband med skolvalet har uppfattats av eleverna? (Du kan markera flera alternativ)

- Eleverna har överlag verkat intresserade
- Eleverna har överlag verkat ointresserade
- De elever som redan var intresserade av politik är de som i första hand verkat intresserade
- Även elever som inte tidigare var intresserade av politik har verkat intresserade
- Vet ej

Besvaras av lärare

36. På det stora hela, vilket stöd har du haft av andra kollegor när det gäller aktiviteter och undervisning i samband med val och skolval?

Inte alls	Lite	Varken mycket eller lite	Ganska mycket	Väldigt mycket	Vet ej
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Besvaras av lärare

37. På det stora hela, vilket stöd har du haft av skolledningen när det gäller aktiviteter och undervisning i samband med val och skolval?

Inte alls	Lite	Varken mycket eller lite	Ganska mycket	Väldigt mycket	Vet ej
☐	☐	☐	☐	☐	☐

38. Har ni på din skola gjort någon uppföljning (eller planerar för uppföljning) av skolvalet?

Frågan måste besvaras för att komma vidare i enkäten.

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om svarat "Ja" på fråga 38.

39. Hur har skolvalet följts upp? Beskriv gärna vad ni har gjort (eller planerar att göra)

40. Slutligen, finns det något du vill tillägga?

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2015

projektledare Linnéa Björnstam
omslag Christián Serrano

distribution MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm
webbplats www.mucf.se
tfn 08-566 219 00

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällesfrågor